

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Názory seniorů na vzdělávání v seni
(se zaměřením na Královéhradecký kraj)

Bakalářská práce

Autor: Ivana Vejvodová
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Oponent práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Ivana Vejvodová

Studium: P16K0344

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru

Název bakalářské práce: **Názory seniorů na vzdělávání v séniu (se zaměřením na Královéhradecký kraj)**

Název bakalářské práce AJ: The views of the elderly on education at an old age (with a particular focus on the Hradec Králové region)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce je zaměřena na seniory a jejich názor na vzdělávání v séniu. Téma je řešeno v kontextu sociální komunikace a potenciálu posílení mezigeneračních vztahů. Součástí práce je empirické šetření menšího rozsahu, a to s použitím dotazníku vlastní konstrukce. Cílem šetření je zmapovat a vyhodnotit, zda je souvislost mezi vzděláváním a proměnou sociální komunikace seniorů.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika. Praha: Grada, 2015, 232 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5446-8. RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC. Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2. HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří. 2. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-8710-919-9. SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. Sociologie stáří a seniorů. Praha: Grada, 2012, 225 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3850-5.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Oponent: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22.1.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 8.12.2019

.....
Ivana Vejdová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Ivě Jedličkové, CSc., za odbornou pomoc, vedení a velmi cenné rady, které mi poskytovala po celou dobu při zpracování bakalářské práce. V neposlední řadě také moc děkuji za podporu celé mojí rodině.

Anotace

VEJVODOVÁ, Ivana. *Názory seniorů na vzdělávání v séniu (se zaměřením na Královéhradecký kraj)*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 54 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá seniory a jejich názory na vzdělávání v séniu, které ovlivňuje jejich sociální komunikaci. Poukazuje na význam vzdělávání seniorů. V teoretické části práce jsou nejprve vymezeny pojmy stáří a stárnutí a uvedeny informace k demografické situaci v Královéhradeckém kraji se zřetelem k podílu obyvatel ve věku nad 65 let. Dále je práce zaměřena na vzdělávání seniorů, na vysvětlení jeho významu, funkcí a specifík i v kontextu sociální komunikace. Text uvádí rovněž příklady nabídky vzdělávání pro seniory v Královéhradeckém kraji.

Součástí bakalářské práce je empirická část, ve které je prezentována koncepce a realizace výzkumného šetření provedeného kvantitativní výzkumnou strategií prostřednictvím dotazníků. Šetření zjišťuje názory seniorů v Královéhradeckém kraji na vzdělávání v séniu, jejich účast na přednáškách nebo kurzech pořádaných pro seniory, příčiny neúčasti na vzdělávání a dále to, zda považují vzdělávání v séniu za přínosné a zda vnímají účast na dalším vzdělávání v séniu za důležitou pro zlepšení komunikace se sociálním okolím.

Cílem bakalářské práce je charakterizovat pojetí seniora v současnosti a odhalit souvislosti mezi vzděláváním seniorů a jejich místem ve společnosti.

Klíčová slova: stáří, stárnutí, senioři, vzdělávání seniorů, sociální komunikace

Annotation

VEJVODOVÁ, Ivana. *The views of the elderly on education at an old age (with a particular focus on the Hradec Králové region)*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 54 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with seniors and their views on education at senior age, which affects their social communication. It points out the importance of education of seniors at old age. In the theoretical part of the thesis are at first defined the concepts of age and aging and given information on the demographic situation in the Hradec Kralove region concerning the proportion of the population over 65 years. Furthermore, the thesis is focused on the education of seniors, on the explanation of its importance, functions, and specifics and also in the context of social communication. The text also provides examples of education for seniors in the Hradec Králové.

The bachelor thesis includes an empirical part, in which the concept and realization of a research survey carried out by a quantitative research strategy through questionnaires are presented. The survey examines the views of seniors in the Hradec Králové region on education at senior age, their participation in lectures or courses organized for seniors, the causes of non-participation in education, and whether they consider education at senior age to be beneficial and whether they perceive that participation in further education at senior age improving communication with the social region, causes of non-participation in education, and whether they consider education at senior age to be beneficial and whether they perceive that participation in further education at senior age improving communication with the social environment.

The aim of the thesis is to characterize the concept of seniors in the present and to reveal the connection between education of seniors and their place in society.

Key words: age, aging, seniors, education for seniors, social communication

Obsah

Úvod	8
1 Senior a jeho vzdělávání	9
1.1 Stáří a stárnutí	9
1.2 Periodizace stáří	11
1.3 Demografická situace v Královéhradeckém kraji.....	16
2 Vzdělávání seniorů.....	19
2.1 Funkce vzdělávání seniorů.....	23
2.2 Specifika vzdělávání seniorů	24
3 Vzdělávání a sociální komunikace seniorů	25
3.1 Sociální prostředí a komunikace seniorů	25
3.2 Význam vzdělávání seniorů v kontextu sociální komunikace.....	27
4 Nabídka vzdělávání seniorů v regionu Královéhradeckého kraje.....	28
5 Výzkumné šetření.....	33
5.1 Koncepce výzkumného šetření	33
5.2 Realizace výzkumného šetření.....	34
5.3 Interpretace výsledků výzkumného šetření.....	36
Závěr	47
Seznam použité literatury a dalších zdrojů	50
Internetové zdroje	52
Seznam grafů	53
Seznam tabulek	53
Seznam použitých zkratk	53
Seznam příloh	54

Úvod

Bakalářská práce se dotýká stále početně rostoucí skupiny seniorů. Tématem bakalářské práce je vzdělávání seniorů v séniu a hledání možné souvislosti ke zlepšení jejich sociální komunikace s jejich okolím a jejich účasti na vzdělávání.

Práce je členěna do části teoretické a empirické a dělí se do pěti kapitol.

V teoretické části bakalářské práce se pojednává o charakteristice stáří a jedince ve stáří, čili seniora, včetně periodizace stáří, a zároveň i o aktuálním stavu a demografické situaci v Královéhradeckém kraji. Dále se zaměřuje na vzdělávání, mimo jiné i v kontextu sociální komunikace seniorů, to znamená na objasnění případných souvislostí mezi vzděláváním seniorů a sociální komunikací s jejich okolím. Cílem práce je charakterizovat pojetí seniora v současnosti a odhalit souvislosti mezi vzděláváním seniorů a jejich místem ve společnosti. Cílem empirické části je zjištění, jaký názor mají současní seniori na význam vzdělávání v séniu.

Mnoho zahraničních i českých autorů se zabývá seniory v širším kontextu a tedy z různých úhlů pohledu. Zkoumají různé aspekty života seniorů, a to například z hlediska sociologie, sociální pedagogiky, psychologie, gerontologie, gerontagogiky, gerontopedagogiky atd. Jsou to mimo jiných Lucie Vidovičová, Rozálie Čornaničová, Anna Petřková, Naděžda Špatenková, Helena Haškovcová, Lucie Smékalová, Monika Žumárová, Jaroslav Veteška, Michal Šerák a další.

Toto téma jsem si vybrala, protože ho považuji, vzhledem k demografické situaci, za velmi aktuální. Můžeme s jistotou konstatovat, že v následujících letech bude i nadále výrazně stoupat počet seniorů ve společnosti, a proto je nutné, stejně jako v současné době, i do budoucna řešit problémy související s kvalitou života lidí v postproduktivním věku a s jejich místem ve společnosti.

Právě vzdělávání může seniorům nabídnout jednu z možností aktivně se účastnit společenského života, zlepšit kvalitu jejich života, jeho vnímání anebo prožívání.

1 Senior a jeho vzdělávání

1.1 Stáří a stárnutí

Lze obecně definovat stáří, nebo se jedná spíše o subjektivní fenomén? Přesná definice stáří a jeho dělení stále nejsou jednotné. Podle autorek Šauerové a Vadíkové je stáří nezvratný, specifický a neopakovatelný biologický proces, který je univerzální pro celou přírodu. Délka života je geneticky determinována a je specifická pro každý druh (Šauerová, Vadíková, 2013, s. 65).

Kdy je člověk starý? Veteška se Salivarovou zmiňují, že definice stáří „*se logicky liší podle toho, jakým úhlem pohledu na něj nahlížíme, resp. na jakou část sociální reality či individuace se zaměřuje konkrétní vědecká disciplína.*“. Jak dále autoři pokračují, lze na něj nahlížet z hlediska sociologie, psychologie, andragogiky nebo pohledem problematiky edukace seniorů a jejich aktivizace (Veteška, Salivarová, 2014, s. 7).

Mühlpachr ve svém díle Gerontopedagogika uvádí, že „*stáří je obecným označením pozdních fází ontogeneze, přirozeného průběhu života. Je důsledkem a projevem geneticky podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory (především chorobami, životním způsobem a životními podmínkami) a je spojeno s řadou významných změn sociálních.*“ (Mühlpachr, 2004, s. 18).

Kdo je senior? Například Sak a Kolesárová specifikují seniora jako člověka, který završuje životní fázi a má své specifické postavení ve společnosti. „*Věk představuje spíš formálně, úředně, časovou tvář seniora. Přesto má tento znak velký význam, protože představuje lehce identifikovatelnou stránku identity seniora.*“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 25).

Dále autoři Sak a Kolesárová zmiňují, „*že seniorem se člověk plynule stává přechodem ze střední generace a statut seniora je neodvolatelný, konec seniora není přechod do další životní fáze, konec seniora je završující fází životního cyklu.*“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 25).

„Starý člověk“ je pojem, který označuje člověka ve stáří. Dle Špatenkové a Smékalové je stále častěji pojem senior užíván bez bližší konkretizace. Je pojmem, který by měl být bez jakýchkoliv emocí. Označuje se tak člověk v celém svém

věkovém období senia. Dnešní společnost nicméně pojem senior nepoužívá jako zcela neutrální. Dříve bylo zcela přirozené a normální ve stáří ctít a respektovat důstojnost člověka. Současná společnost má vůči seniorům problematický vztah, i když je zde určité snaha to zlepšit. Nyní však není populární být starý.

Jak dále autorky uvádějí, *“dnes se pravděpodobně málokdo odváží o někom říct, že je prostě „starý“, namísto toho jsou používány obraty jako „nacházející se v podzimu života“, „být v nejlepších letech“, „v požehnaném věku“, „dříve narození“, „zkušenější a zralejší“, nebo „věkově pokročilí občané“ apod.“* (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 48).

Také Haškovcová se zamýšlí nad pojmenováním starých lidí a seniorů. V minulých desetiletích toto pojmenování neznělo vůbec lichotivě. Mohli jsme se setkat v normální mluvě s označením bába nebo dědek, stařena nebo stařec. V odborných kruzích se užíval termín geron nebo geront. Dle Evropské komise byly navrhovány termíny jako „zkušenější“ nebo také „věkově pokročilý občan“. Tyto výrazy se však neprosadily, protože v českém jazyce neznějí zcela obvykle. Proto označení starší občané bude zřejmě dle autorky nejlepší (Haškovcová, 2010, s. 21-22).

Postoje lidí ke starým lidem a stárnutí se mohou různit, a to i během života člověka. Špatenková se Smékalovou uvádějí, že pro dítě nebo mladého člověka je stáří velmi vzdálené, a proto se o vlastní stáří nezajímají. Ale všichni stárneme a budeme staří. Také všichni kolem nás stárnou, můžeme to vidět ve svém okolí denně. Stáří je proces univerzální a tedy platný pro všechny. Každý z nás si během svého života utváří postoj k seniorům, ke starším lidem, a tím pádem i ke svému vlastnímu stáří. Formuje nás hlavně výchova v našem dětství. Můžeme říct, že stáří a staří lidé jsou stále stejní. Ovšem interpretace toho, co je vlastně stáří a co je být starý, se již různí (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 14).

A jak chápou svoje stáří sami senioři? Je pouze na jednotlivcích, jakým způsobem se s touto situací, která jim v životě po odchodu do důchodu nastala, vyrovnají. Již nejsou v pracovním procesu, nemají ani stálý režim nebo každodenní povinnosti. Je nutné vyhledat příležitost, vyplnit svůj volný čas něčím novým a smysluplným, co by je bavilo, obohatilo, přineslo užitek a radost. Můžou najednou pocítit touhu dohnat vše, na co jim v mládí nezbyl čas, nebo si nemohli dovolit, nebo až během života zjistili, co by je bavilo, o čem by se chtěli

něco dozvědět víc, co by chtěli poznat a vyzkoušet. Může to být také touha poznat nové lidi, případná spoluúčast na práci v kolektivu vrstevníků.

Stárnutí a stáří můžou mít trojí podobu, a to buď jako úspěšné stárnutí a zdraví (aktivní stárnutí), obvyklé stárnutí a stáří nebo patologické stárnutí. U úspěšného a zdravého stáří je zdraví i psychika v rovnováze, vše odpovídá nárokům prostředí a sociální situaci. U obvyklého stárnutí a stáří je nerovnováha mezi zdravotním stavem, psychikou a nároky prostředí. U patologického stárnutí je situace daleko horší než u obvyklého stárnutí, dochází i k disabilitě a maladaptaci a rezignaci na život (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012, s. 28).

Jak dále uvádějí tito autoři, stáří s sebou nese spoustu změn nejenom tělesných, ale také psychických a sociálních. Život seniorů naplní události jako: *„penzionování osamostatnění dětí, ovdovění, pokles životní úrovně a společenské prestiže, pokles výkonnosti, nástup zdravotních problémů, případně ohrožení soběstačnosti.“* (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012, s. 130).

Autoři Čevela, Kalvach, Čeledová konstatují, že prožití těchto zmíněných událostí klade na každého člověka značné nároky na adaptaci. Jak se mohou senioři adaptovat na změny ve svém životě? Můžeme zde zmínit tři okruhy teorií, u nichž je částečné překrytí. Jedná se o teorii aktivního stáří, jejímž cílem je to, aby byla zachována většina dosavadních aktivit, byly optimalizovány podmínky a senioři žili životem středního věku, teorie substituční, jejímž cílem je volba aktivit, které jsou udržované a o náhradu neúměrně zatěžujících či nemožných činností náhradními aktivitami. A poslední teorií je teorie postupného uvolňování, kdy jedinec vědomě zanechává aktivit a různých snah a činností vzhledem k nastupujícímu stáří (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012, s. 131-132).

1.2 Periodizace stáří

Periodizace stáří je obtížná. Čeledová, Kalvach, Čevela zmiňují, že periodizace lidského života je *„popisný artefakt orientačního významu s nejednotnými kritérii. Obvykle se využívají tři kritéria, kterými jsou kalendářní věk, biologické parametry a sociální status*

– běžně se tak hovoří o věku či stáří biologickém, sociálním a kalendářním.“ (Čeledová, Kalvach, Čevela, 2016, s. 13).

Autoři dále pokračují tvrzením, že „kalendářní stáří je dáno dosažením určitého dohodnutého věku (sociální konstrukt), který vychází z empirie obvyklého, „průměrného“ průběhu života a biologického stárnutí.“ (Čeledová, Kalvach, Čevela, 2016, s. 25).

Světová zdravotnická organizace (WHO) doporučila dohodu o tzv. věkové kategorizaci, která se opírá o patnáctileté periody lidského života:

- 60-74 let = vyšší nebo starší věk
- 75-89 let = pravé stáří, sénium
- 90 a více let = dlouhověkost

(Špatenková, 2013, s. 15)

Autorky Petřková s Čornaničovou zmiňují jiné pojmenování stejných period:

- 60-74 let = rané stáří, starší věk, starší člověk, mladý senior
- 75-89 let = vlastní stáří, starý člověk, starý senior
- 90 a více let = hovoříme o velmi starých seniorech

(Petřková, Čornaničová, 2004, s. 27).

Haškovcová považuje věkové rozmezí 65 až 74 let za rané stáří a dále skupinu osob ve věku mezi 75 až 89 lety pokládá za jedince ve stařeckém věku, séniu, neboli ve vlastním stáří. (Haškovcová, 2010, s. 21).

Naopak Benešová člení stáří takto: mladé stáří je v rozpětí 65-74 let, staré stáří je dle jejího názoru v rozmezí 75 a 84 let. Věk 85 let a více označuje jako velmi staré stáří (Benešová, 2014, s. 20).

Jak zmiňuje Ondrušová, kalendářní věk se považuje za nejdůležitější ukazatel toho, kdo je jak starý. Dá se totiž zcela jasně vymezit. Bohužel nic nevypovídá o změně sociálních rolí nebo jeho pracovních schopnostech (Ondrušová, 2011, s. 16).

Čevela, Kalvach a Čeledová uvádějí: „Senioři se mezi sebou navzájem dramaticky liší věkem (reálné rozpětí 60-110 let), zdravotním i funkčním stavem, životním stylem,

rodinným zázemím, ekonomickými podmínkami, lokalitou i bytovými podmínkami, sociální sítí, vzděláním, životními a pracovními zkušenostmi, zájmy, hodnotovým systémem, osobnostními rysy, prioritami, představami o dalším životě i dalšími závažnými okolnostmi. Obecně lze říci, že seniorská populace je velmi heterogenní.“ (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 27).

Pro vymezení seniora je kromě kalendářního věku a jiných charakteristik, tak jak byly pojednány v předcházejících částech, důležité něco jiného. Někteří autoři pracují také s pojmem funkční věk. Termín funkční věk zmiňuje Dana Benešová. Tento věk se shoduje s tzv. funkčním potenciálem člověka, to znamená s jeho skutečným věkem. Jak uvádí Benešová, funkční věk je souhrnem biologických, psychologických a sociálních charakteristik, kdy toto vyjadřuje míru soběstačnosti nebo sociální a psychické zdatnosti (Benešová, 2012, s. 22).

V souvislosti se seniory se zřídka objevuje také termín biologické stáří. Biologické stáří je označením míry, která vznikla involučními změnami. Tyto involuční změny se většinou vyskytují ve vyšším věku. Byly pokusy vymezit biologické stáří, ty se však nezdařily. Určování biologického stáří se proto nepoužívá (Benešová, 2014, s. 20).

Obdobný názor sdílí také Ondrušová, která zmiňuje, že biologický věk vypovídá o celkovém stavu organismu. *“Biologické stáří je hypotetické označení konkrétní míry involučních změn organismu.*“ (Ondrušová, 2011, s. 17).

Jak můžeme vysvětlit termín sociální stáří? Dle Čevely, Kalvacha a Čeledové můžeme sociálním stářím nazvat všechny sociální změny, také změny sociálních rolí nebo postojů, potenciálu. Zahrnuje to také znevýhodnění nebo typické životní události pokročilého věku, kterými jsou penzionování, pokles životní úrovně nebo nezaměstnatelnost. Můžeme zde také uvést *“veteránství - zastarávání znalostí, odchod dětí z orientační rodiny, ovdovění, ztráta perspektiv a aspirací, přijetí role penzisty a starého člověka, obvykle v souvislosti s funkčními deficity a různou mírou znevýhodnění oproti mládí.*“ (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012, s. 26).

Podle Ondrušové je za počátek sociálního stáří zapotřebí považovat vznik nároku na starobní důchod, neboť podle jejího názoru je pro vymezení sociálního věku, tedy i stáří, charakteristická role člověka, ve které žije ve společnosti (Ondrušová, 2011, s. 17).

Dle Šeráka je nutné věnovat zvýšenou pozornost době, když člověk opouští svoje zaměstnání a odchází do důchodu. Jen omezené množství lidí je ochotno k pravidelné činnosti. Právě čas je tím, kterého mají najednou víc, než byli dosud zvyklí. Najednou nic nemusí, prostě ztratí životní rytmus (Šerák, 2009, s. 192 -193).

„Lidé, kteří se během svého života projevovali aktivně, samozřejmě inklinují k aktivnímu využití důchodu. Budoucí důchodci by proto měli využívat nabídek speciálních programů, které je mají po psychické, sociální a zdravotní stránce připravit na stáří. Důležité jsou rovněž individuální aktivity v procesu sebeřízeného učení. Připomeňme, že v žádném případě nejde o nějakou zcela novou myšlenku. Především ve vyspělých zemích má tento přístup dlouholetou tradici a u nás byly podobné programy realizovány již od 70. let minulého století.“ (Šerák, 2009, s. 193 -194).

Pro člověka stáří a počátek penze přinášejí významnou proměnu životního stylu. Tato nová životní fáze přináší daleko víc volného času, který tráví senior dle svého uvážení. Toto „osvobození“ od práce však může mít pozitivní i negativní charakter. Ukončení práce a odchod do důchodu a ze zaměstnání je jedním formálním aktem. Tento jeden okamžik zasáhne do neformálních sociálních jevů a procesů. V každém případě je to velmi výrazný předěl v životě každého seniora, vždyť práce byla po celý jeho aktivní život tím, co nejvíce určovalo jeho život. (Sak, Kolesárová, 2010, s. 99). *„Životní styl je dynamizovaný hodnotový systém člověka, modifikovaný jeho endogenními a exogenními danostmi, promítnutý do časoprostoru životního asociálního pole přirozeného světa v konkrétní společnosti. Jedinečnost osobnosti člověka a jejích složek představuje pro životní styl potenciál, ale i limity.“* (Sak, Kolesárová, 2010, s. 98).

Stejní autoři také uvádějí: *„Starší generace proto prožívá sociální skutečnost rozporně, částečně je této realitě odcizena, částečně ji prožívá jako generační seberealizaci. Na společné procesy působí konzervativně v pozitivním i negativním smyslu. Více reflektuje rizika společenského vývoje a zdůrazňuje společenskou kontinuitu. Její pohledy vyplývají z velké společenské zkušenosti. Jde ovšem o zkušenosti, které jsou tím více devalvovány, čím vyšší je dynamika společenského vývoje.“* (Sak, Kolesárová, 2012, s. 43).

Je také důležité si uvědomit, v jaké době byli senioři vychováváni, kdy byli pracovně činní apod. Dle Saka a Kolesárové má starší generace a její příslušníci sociální kořeny v jiné realitě, ve které se sociálně formovali (Sak, Kolesárová, 2012, s. 43).

Senioři mají ve společnosti specifické postavení. Mají za sebou fázi života, ve které žili a aktivně pracovali, a výsledkem toho byly sociální změny. Díky těmto změnám mohli budovat společnost nových kvalit a přispět k dalšímu pokroku. V jejich vnímání to byla hlavně jejich zásluha a nyní můžou mít pocit, že následující generace to nemusí plně ocenit a pochopit. Toto může vést k tomu, že se cítí současnou společností nepochopení anebo dokonce vyloučení.

Vzhledem k soustavnému stárnutí světové populace byl navržen koncept aktivního stárnutí. Ve zdrojích najdeme různé definice, které se však liší ve svém rozsahu, i když zůstávají na obecné úrovni. Definice pojetí aktivního stárnutí Světové zdravotnické organizace (WHO 2002) je velmi široká a dle ní je velmi významná kvalita života jedince (Petrová Kafková, 2013, s. 28). „*V jejím pohledu jde o: „proces co nejlepšího využití příležitostí pro zdraví, participaci a bezpečnost, ke zlepšení kvality života lidí v průběhu stárnutí“.*“ (WHO in Petrová Kafková, s. 28).

Hasmanová a Marhánková uvádějí, že přesná definice aktivního stárnutí není nikde uvedena a její výklad je obtížný. „*Za termínem aktivní stárnutí (či stáří) se skrývá poměrně široká plejáda možných definic. Světová organizace (WHO) představuje aktivní stárnutí jako v podstatě celoživotní projekt, který primárně neodkazuje k fyzické aktivitě, ale spíše k zajištění možností participovat na dění ve společnosti ve všech fázích života.*“ (Hasmanová, Marhánková, 2013, s. 17).

Populace stárne a lidé se dožívají vysokého věku a vyššího věku se dožívá stále větší počet lidí, proto přichází na pořad dne téma, že toto stárnutí nemá být pasivní, jenom o pouhém dožití. Je to o kvalitě života ve stáří a je nastolována idea aktivního stárnutí. „*Idea aktivního stárnutí původně vychází ze zásad Organizace spojených národů pro seniory, jejichž stručné shrnutí zní následovně: nezávislost, účast na životě společnosti, důstojnost, péči a seberealizaci.*“ (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 12).

Je dobře, že se nabídka projektů a možností, které seniorům nabízejí šanci být aktivní ve svém životě a ve společnosti, stále zvyšuje.

1.3 Demografická situace v Královéhradeckém kraji

Královéhradecký kraj, dle podílu obyvatel ve věku nad 65 let na celkovém počtu obyvatel, patří mezi nejstarší kraje České republiky. K 31.12.2018 byl v Královéhradeckém kraji podíl obyvatel ve věku nad 65 let 21,2 %, (absolutně 116 666 obyv.), tj. o 1,6 % vyšší ve srovnání s ČR (19,6 %), dle údajů ČSÚ.

Tabulka 1 - Věková struktura obyvatelstva v ČR a Královéhradeckém kraji k 31.12. 2018

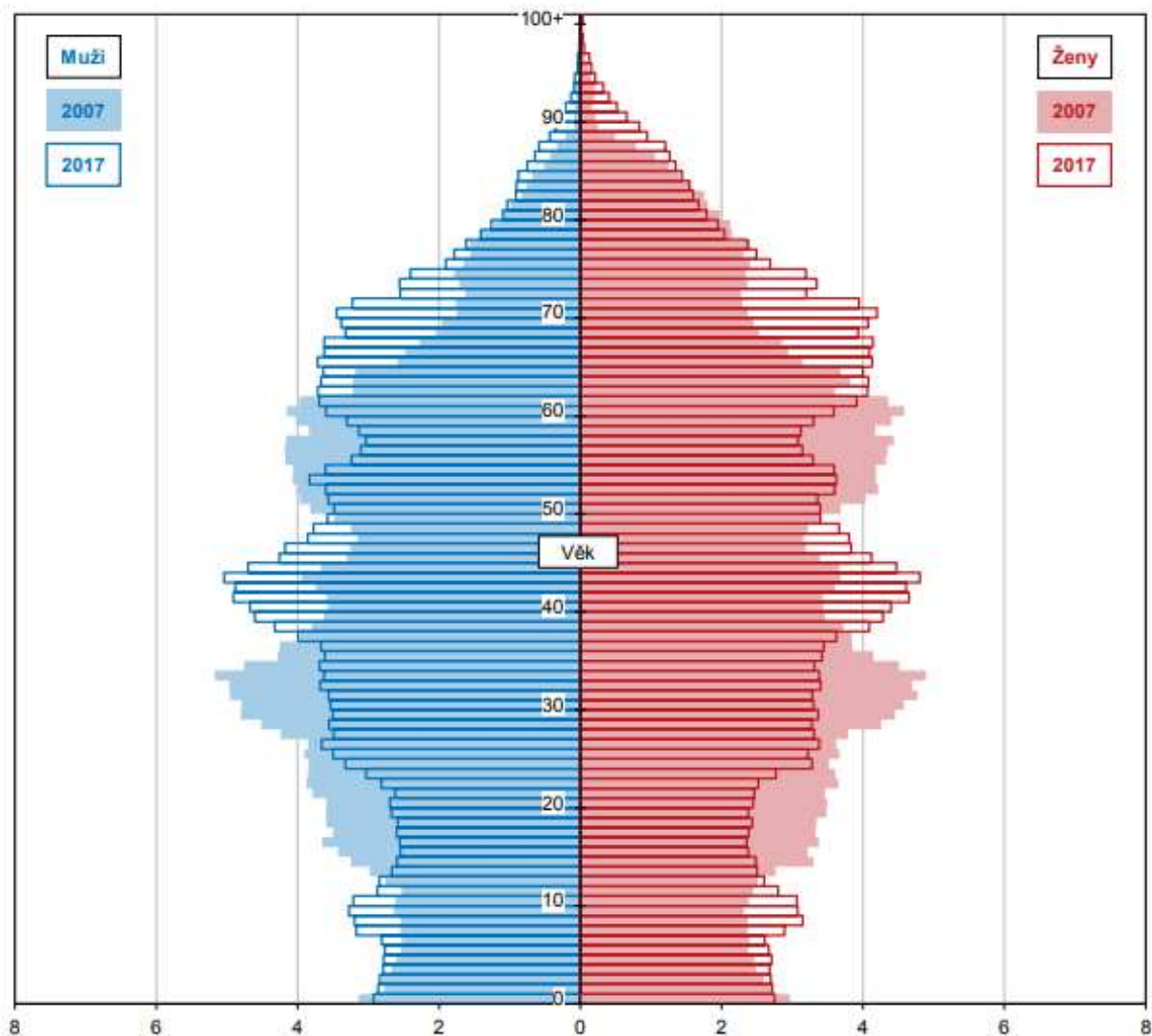
Věková skupina	ČR		Královéhradecký kraj	
	absolutní počet	relativní počet	absolutní počet	relativní počet
0-14	1 693 060	15,9	85 577	15,5
15-64	6 870 123	64,5	348 778	63,3
65+	2 086 617	19,6	116 666	21,2
Celkem	10 649 800	100,0	551 021	100,0
Průměrný věk	42,3	-	43,1	-

Zdroj: <https://www.czso.cz>

Průměrný věk v kraji se dlouhodobě zvyšuje. V roce 2018 dosáhl průměrný věk hodnoty 43,1 let, u mužů 41,6 let a u žen 44,5 let.

Populace v Královéhradeckém kraji stárne, dochází k posunu demografické charakteristiky a může přibývat starších věkových skupin. Stárnutí populace mezi lety 2007-2017 dokládá graf uvedený níže.

Graf 1 - Věkové složení obyvatel Královéhradeckého kraje v letech 2007-2017

Zdroj: <https://www.czso.cz>

Tým vedený Borisem Burcinem a Tomášem Kučerou zpracoval prognózu počtu obyvatel v Královéhradeckém kraji, která byla zpracovaná v roce 2019 a dle ní se předpokládá další nárůst starších věkových skupin, kdy věková kategorie obyvatel nad 65 let by měla v roce 2025 narůst o 13% ke stavu, který byl v roce 2017.

(Burcin, Kučera, Demografická prognóza obyvatel v Královéhradeckém kraji do roku 2050)

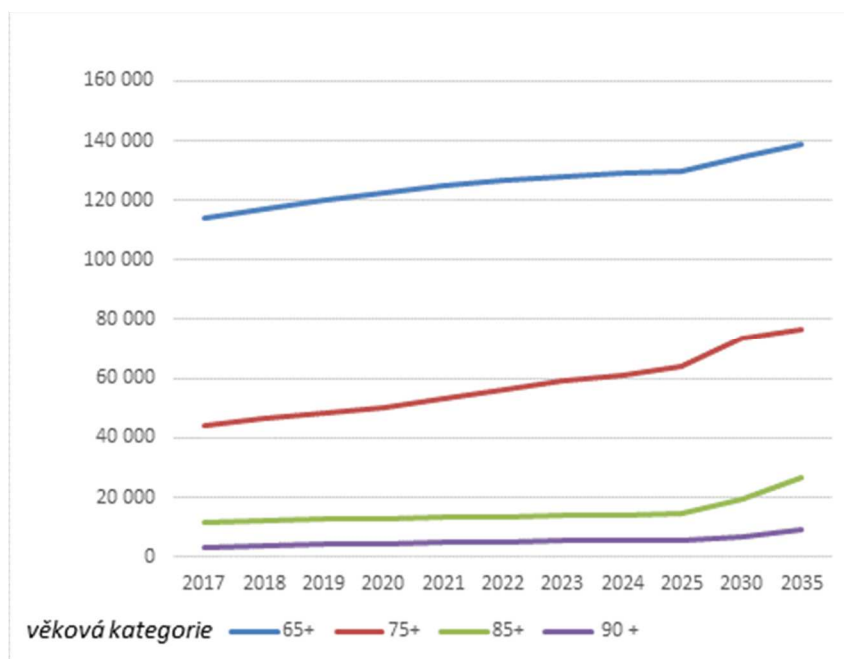
Tabulka 2 - Prognóza vývoje obyvatelstva, Královéhradecký kraj, 2018–2050, kategorie senioři

Věk	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2030	2035
65+	114 219	117 093	119 926	122 641	125 045	126 917	128 140	128 947	129 533	134 762	138 997
75+	44 132	46 264	48 450	50 261	53 160	56 243	58 920	61 219	63 763	73 744	76 642
85+	11 763	12 272	12 662	12 919	13 170	13 415	13 766	14 151	14 761	19 461	26 412
90 +	3 407	3 775	4 092	4 516	4 825	5 086	5 326	5 512	5 636	6 707	9 420
100+	42	40	46	56	82	97	115	135	154	292	396

zdroj: /www.chytryregion.cz/demograficka-prognóza

Trendy vývoje věkových kategorií nad 65 let jsou znázorněny v níže uvedeném grafu. Dle závěrů demografické prognózy uvedených autorů lze předpokládat, při nezměněných podmínkách, neustálý nárůst těchto věkových kategorií. Do roku 2025 je očekáván mírný nárůst věkových kategorií nad 65 let i nad 75 let. Výraznější nárůst je prognózován po roce 2025.

Graf 2 - Prognóza vývoje obyvatelstva Královéhradecký kraj, 2018-2050, kategorie senioři

zdroj:

věková kategorie — 65+ — 75+ — 85+ — 90 +

zdroj: /www.chytryregion.cz/demograficka-prognóza

Demografické stárnutí obyvatelstva bylo pojmenováno jako tzv. tichá revoluce. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu seniorů je nutné, aby byla společnost připravena na zvyšující se podíl seniorů ve společnosti. Je nezbytné, aby populace seniorů nebyla prezentována ve společnosti jako hrozba. „*Mládí má budoucnost*“, to bylo heslo předchozích generací. V současné době zastává odborná veřejnost názor, že pokud má někdo ve společnosti budoucnost, tak je to právě stáří. Autorky Špatenková a Smékalová uvádějí, že je možné naopak vnímat skupinu seniorů jako výzvu. Je zde totiž šance pokusit se o změnu, třeba vytvářením nových pracovních příležitostí. Na početnou skupinu seniorů je totiž nutné se řádně připravit. Budou potřebovat péči, a to jako zákazníci a klienti nebo uživatelé ve zdravotní sféře, v obchodních či různých sociálních službách a vzdělávacích institucích (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 15).

2 Vzdělávání seniorů

Dnešní společnost umožňuje seniorům prožití života v senu daleko kvalitněji než dříve. Mají více možností poznání smyslu života v senu, využití příležitostí k setkávání se s vrstevníky, účasti ve vzdělávacích programech nebo cestovat. Pokud si tyto možnosti senioři uvědomí, mohou svůj dosavadní prožitý život hodnotit pozitivněji a život, který nyní prožívají a který je dále čeká, mohou zlepšovat.

Autorky Markéta Šauerová s Katarínou Vadíkovou uvádějí: „*Vzdělávání seniorů je otázkou více než aktuální, a to nejen s ohledem na skupinu seniorů, neboť se z pohledu celoživotního vzdělávání týká celé populace*“. (Šauerová a Vadíková, 2013, s. 10).

V dnešní době je tak snadné stále získávat nové informace, moci se učit novým věcem, držet krok s dobou a vzdělávat se. Tím senioři ukazují svoji schopnost udržet si aktivní způsob života po co nejdelší dobu. V dnešní individualizované společnosti, která je zaměřena stále více právě na jednotlivce, je ve větší míře na samotném člověku, jak bude dále pracovat a žít zejména v senu. Zejména vzdělávání dává seniorům velký prostor umět stárnout, a to nejlépe společně a také aktivně.

Vzdělávání seniorů má velký význam. Podle Zormanové je v dnešní době celoživotní vzdělávání seniorů důležité nejen pro ně samotné, ale i pro celou společnost, neboť v současné době není vzdělávání omezeno pouze na období dětství a mládí, ale je třeba se věnovat komplexně celoživotnímu vzdělávání a nabídnout tuto možnost všem lidem po celou dobu jejich života a zvláště pak lidem v postproduktivním věku. (Zormanová, 2017, s. 41).

Jaroslav Veteška charakterizuje edukaci seniorů jako veškeré situace, při nichž probíhají edukační procesy, tedy dochází k učení. Toto učení může být bezděčné nebo intencionální, záměrné a utvářející osobnost člověka, které může být formální, informální nebo neformální. Edukaci seniorů můžeme brát také jako významný prostředek aktivizace a animace daného jedince. Obecně vzdělávání, a to nejenom seniorů, je součástí konceptu a systému celoživotního učení a vzdělávání (Veteška, 2016, s. 102).

Dana Benešová uvádí, že cílem seniorské edukace je smysluplné využití volného času ve stáří, aktivní stáří a uplatnění vlastních tvořivých schopností a aktivizace seniorů (Benešová, 2014, s. 12).

Je vhodné a žádoucí, aby sami senioři přijali a pochopili, že vzdělávání má pro ně velký význam. Vzděláváním seniorů se podporuje jejich pozitivní životní postoj v séniu, kdy nastává nová etapa jejich života, která přináší mnoho výzev, dávají si nové cíle, kterých chtějí dosáhnout.

Autorky Špatenková a Smékalová zmiňují jako jeden z důvodů pro vznik a rozvoj seniorského vzdělávání snahu udržet rovnoprávné postavení seniorů vůči ostatním věkovým skupinám. Zmiňují také nutnost podpory aktivity seniorů a snahy pomoci jejich začlenění do společnosti. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 43).

Jaroslav Veteška ve svém díle Gerontagogika: psychologicko-andragogická specifika edukace a aktivizace seniorů uvádí, že „vzdělávací aktivity přispívají v seniorském věku k pocitu důstojnosti, ke spokojenosti a naplnění sociálních potřeb, k integraci jedince do společnosti, ke snazšímu zvládnutí nových úkolů a činností, a především k vyšší kvalitě života. Edukační aktivity pomáhají zajistit úspěšný přechod a adaptaci v rámci pozdějších vývojových etap a přispívají k udržení a zlepšení duševního a fyzického zdraví (Veteška, 2016, s. 102).

Senioři mohou být díky těmto získaným novým vědomostem a informacím vnímáni jako odborníci na nějaké konkrétní téma nebo v nějaké oblasti. I z hlediska výše uvedeného se může senior stát partnerem, se kterým lze diskutovat nebo se od něho dozvědět další nové a neznámé věci a tím může senior dosáhnout pozornosti ve společnosti (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 42–43).

Helena Haškovcová zmiňuje, že seniorské vzdělávání má za cíl smysluplně kultivovat čas stárnoucích dní, kdy pozitivně ovlivňuje proces stárnutí a kvalitu života a dává seniorům možnost se setkat ve společenství lidí, se kterými může navázat přátelské vztahy a popovídat si (Haškovcová, 2010, s. 129).

Autorky Petřková a Čornaničová uvádějí cíle edukace seniorů. Jsou to:

- kultivace života a jeho obohacování,
- pochopení úkolů seniorského věku a usnadnění adaptace na změněný způsob života,
- udržování tělesné i duševní aktivity,
- pomoc při orientaci v dnešní rychle se měnící době.

(Petřková, Čornaničová, 2004, s. 64).

Například Šerák uvádí, že edukační aktivity u seniorů je zapotřebí zaměřit na to, aby byly udrženy tělesné a intelektuální síly. „*Významnou roli hraje i snaha o zajištění kvalitnějšího a důslednějšího života. Podpora relevantní nabídky vzdělávání pro seniory by měla být integrální součástí přístupu vyspělé společnosti, od níž očekáváme, že svým členům zajistí bezpečné a důstojné stárnutí a umožní jim plnoprávně se zapojit do všech občanských aktivit.*“ (Šerák, 2009, s. 189).

Jaroslav Veteška problematiku edukace a osobnostního rozvoje seniorů označuje za velmi pestrou. Je v ní zahrnuta řada činností a aktivit. Hlavním cílem edukace seniorů je zvyšování kvality života jedince v senu a vzdělávání přispívá k mezigenerační soudržnosti. Dále autor pokračuje tvrzením, že vzdělávání je pro seniory důležité, protože usnadňuje zvládnutí jejich dalšího života a pomáhá zajistit úspěšný přechod a adaptaci v pozdějších etapách stáří. Vzdělávání je zásadní podmínkou pro pochopení života, který se neustále dynamicky mění. V rámci vzdělávání se k seniorům dostávají nové informace. Díky nim mohou být psychicky vyrovnanější. Získávají přehled a nadhled

nad svým životem. Vzdělávací aktivity v postproduktivním věku vedou nejen k autonomii, ale také k seberealizaci a důstojnému začlenění do společnosti. Tím také posilují a udržují svoje duševní a fyzické zdraví (Veteška, 2016, s. 100-101).

Zcela jistě platí, že pokud je učení zajímavé a lidé z něho mají přínos, je velice motivující nejen pro seniory, ale pro všechny věkové kategorie. K tomu by se mělo, při vzdělávání jakékoliv věkové skupiny, přihlížet a co nejvíce toho využít. „V České republice jsou lidé v postproduktivním věku relativně novou cílovou skupinou, na něž je vzdělávání zaměřeno. Musí být vytvořeny podmínky, aby příležitost ke vzdělání měli všichni a ti, kteří ji neměli, aby si jej mohli dopřát alespoň ve stáří. Stejně jako lidé produktivního věku jsou i senioři značně diferenciovanou skupinou, proto je nutné hledat rozmanité formy vzdělávání. To může probíhat formou přednášek, besed, kurzů, seminářů. Tyto formy vzdělávání by pak měli zaštiťovat především občanské sdružení, kluby nebo univerzity.“ (Žumárová, 2013, s. 68 – 69).

Autorky Špatenková a Smékalová konstatují, že: „Edukační aktivity mohou být nejen jedním z významných způsobů hledání životních hodnot a kvalitním trávením volného času seniorů, ale i efektivním prostředkem rozvoje osobnosti a navýšení kulturního kapitálu, příležitostí k seberealizaci, a v neposlední řadě mohou vést ke zvýšení sebevědomí. Zvyšují adaptibilitu seniorů a napomáhají jim ke snadnějšímu zvládnutí nejrůznějších společenských změn včetně moderních komunikačních a informačních technologií. Účast na vzdělávání stimuluje občanské aktivity, zabraňuje sociálnímu vyloučení seniorů a má pozitivní vliv na zdraví.“ (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 38).

Jedním z důvodů pro vznik a rozvoj seniorského vzdělávání je snaha udržet rovnoprávné postavení seniorů vůči ostatním věkovým skupinám. Autorky zmiňují také nutnost podpory aktivity seniorů a snahy pomoci jejich začlenění do společnosti. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 43).

„Edukační aktivity by měly být poskytovány všem věkovým skupinám, neměly by být speciálním privilegiem pro mladé nebo naopak pro staré. Pokud se podaří tuto podmínku naplnit a realizovat, skutečně naplníme ideu celoživotního vzdělávání a učení.“ (Špatenková, 2015, s. 55). Podobný názor prezentuje také Žumárová, která uvádí, že v dnešní době je nutné chápat vzdělávání a výchovu jako celoživotní proces. V současné

době je již překonáno tvrzení, že vzdělávání je určeno pouze dětem a mládeži. (Žumárová, 2013, s. 68).

2.1 Funkce vzdělávání seniorů

Vycházejíc z autorů Čevely, Kalvacha a Čeledové, lze v seniorském věku lze vymezit čtyři funkce vzdělávání:

1. preventivní – informace o úspěšném stárnutí, možnostech, přípravy na stáří, podpory zdraví a prevence,
2. rehabilitační – edukační rehabilitace znalostí, dovedností a schopností,
3. volnočasovou – poskytnutí nových znalostí, podnětů k řešení, diskuzí k dalšímu studiu, inspirace k volnočasovým aktivitám a sociálním kontaktům,
4. anticipační – poskytnutí informací o změnách, nových jevech kvůli pochopení společenského vývoje, nových objevů a technologií.

(Čevela, Kalvach Čeledová, 2012, s. 38).

Již Emil Livečka před řadou desetiletí vymezil tyto funkce:

- preventivní – v této funkci je zapotřebí s předstihem provést výchovná a vzdělávací opatření, která by se měla projevit v budoucnosti pozitivními formativními účinky,
- anticipační – v této funkci je primární zaměření na pozitivní vyladění pracovníka v jeho budoucích změnách struktury života, se kterými je spojen důchodový věk,
- rehabilitační – tato funkce hraje u starších lidí významnou roli, a to jak v etapě jejich produktivního pracovního uplatnění, tak i v etapě jejich důchodového věku,
- posilovací funkce vzdělávání by měla být ze všech funkcí výchovy ke stáří nejvýznamnější a měla by podporovat aktivitu, kultivovat „hobby“ a podobně.

(Livečka, 1979, s. 142-144).

Přestože je rozdělení dle Livečky již z roku 1979, je stále aktuální a ke stejnému pojetí a vymezení se přiklání jak Zormanová (2017) a také Špatenková se Smékalovou (2015, s. 37). Helena Haškovcová oproti výše uvedenému zmiňuje jiné vymezení důležitých funkcí vzdělávání seniorů, a to:

1. preventivní – pozitivní ovlivnění kvality života a procesu stárnutí,
2. rehabilitační – jedná se o rozvíjení a udržení duševních sil seniora,
3. posilovací – rozvíjení zájmu a podpory kultivovaného obsahu volného času,
4. komunikační – jedná se o trávení času seniora společně s ostatním společenstvím lidí, může si popovídat a přátelit se.

(Haškovcová, 2010, s. 129).

2.2 Specifika vzdělávání seniorů

V edukaci seniorů je zapotřebí respektovat určité zákonitosti. Ve svém díle Gerontagogika uvádí Naděžda Špatenková, že: *„základní premisou edukačních aktivit pro seniory je, že člověk je schopný se učit ve všech životních etapách včetně stáří. Toto tvrzení je považováno za východisko edukačních aktivit pro seniory. Specifika edukace v období stáří tkví v tom, že už není vyvíjen tlak na získání kvalifikace, ani na její zvyšování. Vzdělávání v seniorském období je činnost dobrovolná a její účastník si sám a svobodně volí obsahové zaměření vzdělávání.“* (Špatenková, 2013, s. 48).

Vzdělávání je v tomto případě nutné chápat jako podporu kvality života seniorů, přičemž vzdělávacími aktivitami je možno také vytvořit dobré podmínky, třeba pro dialog mezi generacemi nebo odbourávat stereotypy ve společnosti. Jak uvádí Benešová, *„koncepte vzdělávání seniorů a její specifika, jsou sice primárně odvozeny od vzdělávání dospělých, má však také svá specifika a odlišnosti. Velmi výrazným znakem vzdělávání seniorů je dobrovolnost. Senioři se vzdělávají výlučně dobrovolně, což nemusí platit u dospělých v produktivním věku, neboť ti se častokrát vzdělávat musejí (především v oblasti svojí profese.“* (Benešová, 2014, s. 95).

Senioři jsou specifickou skupinou, u které je nutný jiný přístup ve výuce, než je běžný ve výuce studentů. Například Zormanová uvádí, že je nezbytné respektovat tempo seniorů, je také nutné zohlednit odlišné individuální tempo každého člověka. Senioři musí mít k dispozici informace, které jsou zpracované v pochopitelném a jim přehledném systému, neboť již zpravidla nejsou schopni přijmout mnoho informací najednou. Nutná je také neustálá zpětná vazba, zda je problematice porozuměno. *„Přenos podnětů z krátkodobé do dlouhodobé paměti probíhá pomaleji, proto nelze výuku a předávání informací uspěchat a seniory tak zahltit množstvím dat.“* (Zormanová, 2017, s. 63).

Naděžda Špatenková uvádí, že při edukace seniorů je zapotřebí:

- respektovat osobnost seniora a jeho možnosti (a limity),
- pomoci seniorům v adaptaci na stáří,
- podporovat pozitivní myšlení a posilovat sebevědomí seniorů,
- brát v úvahu věkové, psychické, fyzické a individuální diference starších lidí,
- efektivně komunikovat (a umožnit diskuzi),
- pečlivě volit témata edukace,
- co nejvíc do výuky zahrnovat využívání pracovních a životních zkušeností,
- vést účastníky edukace k sebevzdělávání.

(Špatenková, 2013, s. 48).

3 Vzdelávání a sociální komunikace seniorů

3.1 Sociální prostředí a komunikace seniorů

Autorky Špatenková se Smékalovou uvádějí, že *„sociální kontakty seniora celkově přirozeně řádnou – přátelé, kamarádi a známí umírají, nebo jim zdravotní stav nedovoluje stýkat se s vrstevníky. Sociální kontakty se tak odehrávají spíše jen v rámci rodiny, kde se senior cítí relativně jistý. Na druhou stranu potřeba kontaktu s vrstevníky přináší seniorovi větší pochopení pro různé potíže, cítí generační solidaritu. Senioři mohou trpět pocitem*

osamění a izolace, což může být způsobeno psychickým či fyzickým stavem (jako je slábnutí zraku či sluchu, zhoršení paměti, inkontinence apod.) nebo sociální situací. Starý člověk se také musí vyrovnat se změnou či úplnou ztrátou určitých sociálních rolí vážících se na stáří.“ (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 70).

Důležitou roli hrají také psychické faktory, které souvisí s typem osobnosti, odolností, se strategií adaptace na stáří, což může být stažení se z aktivit nebo zachování aktivit, jejich substitute, aspirace nebo expektace. *„Negativní důsledky mívá předjímání pasivní a vyloučené sociální role, sebepojetí jako důchodce, který již nic nechce a nemůže, jen čeká na svou smrt. Toto sebepojetí se odráží i „v řeči těla“ – v postoji, v chůzi, v nedbání na sebe (upravenost, oblékání, stravování), v nezájmu o významné změny (například nové technologie), což vede k vypadávání ze společenského kontextu.“ (Čeledová, Kalvach, Čevela, 2016, s. 25).*

Autoři se dále zabývají vlivem sociálního prostředí na seniory, které je chápáno jako zásadní. Prostor na jedné straně poskytuje podporu seniorům, ale na druhé straně právě tuto podporu neumožňuje, pouze přiděluje „seniorskou roli“ a zároveň rozhoduje o tom, zda je pro společnost podpora stáří žádoucí či nežádoucí. Okolí kolem seniorů vytváří podmínky pro sociální inkluzi či naopak exkluzi. Nejenom stát, v tomto směru, hraje závažnou roli ve vytváření sociálního prostředí pro úspěšné stárnutí, ale také společenské povědomí, rodiny, instituce nebo obce (Čeledová, Kalvach, Čevela, 2016, s. 25).

Autoři Čeledová, Kalvach, Čevela dále zmiňují termín „sociální pasivita seniorů“, která, dle jejich názoru, vede ke snížení počtu kontaktů a k omezení komunikace s okolím. Sociální sítě a vztahy nejsou samozřejmostí a je třeba o ně stále aktivně pečovat, usilovat a věnovat se jim. Psychická pasivita může mít za následek osamělost, někdy dokonce izolovanost člověka. Společně s tímto můžeme zmínit i tělesnou pasivitu. Je nutné i v séniu usilovat o něco nového nebo aktivně se podílet na stávajících sociálních vazbách a kontaktech (Čeledová, Kalvach, Čevela, 2016, s. 24).

3.2 Význam vzdělávání seniorů v kontextu sociální komunikace

Přínosem vzdělávání seniorů je rozvíjení schopností, obohacení znalostmi a může také vést k osobnímu růstu a seberealizaci. Senior, který studuje, se učí lépe vyrovnávat s novými situacemi nebo požadavky. Je daleko déle nezávislý na zdravotní sociálně institucionální péči, která je pro stát finančně náročná. Vzdělávaný člověk je edukačně „naprogramován“ na budoucnost a toto se kladně projevuje i v jiných oblastech života. Méně se poddává problémům, které mohou být důsledkem jeho zdravotního stavu nebo nějakých jiných omezení. Pokud bychom se na vzdělávání seniorů podívali z hlediska ekonomického, s jistou dávkou nadsázky můžeme konstatovat, že vzdělávání je forma levnější sociální podpory (Petřková a Čornaničová, 2004, s. 12).

Výuka seniorů může být zaměřena také na zvládnutí neobvyklých nebo náročných situací v životě, což může být například používání internetu nebo moderních technologií, jako jsou chytré mobilní telefony, notebooky, digitální fotografické aparáty nebo dnes už i moderní televizní přijímače. A senioři se díky tomu nemusí cítit vyloučení nebo se ocitnout na okraji společnosti.

Lidé, kteří v dnešní době vstupují do seniorského věku, jsou vzdělanější a tvořivější, než bývali dříve. Mohou to být lidé s často celoživotně pěstovanými edukačními potřebami a zájmy. Očekávají od života v důchodu něco odlišnějšího než předchozí generace. *„Vzdělávání v seniorském věku je pro ně prostorem, v němž mohou hledat cesty, způsoby a hodnoty života a poznávat jeho možnosti a limity. Takto chápané vzdělávání představuje životní hodnotu jako takovou, jako jednu z možností „dobra“ v životě, jako duchovní požitek, který nejen může, ale má být přístupný všem.“* (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 12).

Je nanejvýš žádoucí, aby senioři nezměnili způsobu života a chování, který vedli před odchodem do důchodu a nestali se pasivními.

Haškovcová upozorňuje, že senioři často žijí ve vzpomínkách na časy, kdy byli mladší a aktivní. *„Smutné je, že v určité době už staří lidé nenacházejí partnery pro vzpomínání o společně známém světě. O tom, který po všech stránkách vypadal jinak a který dával přednost jiným hodnotám a jinému životnímu způsobu. Někteří senioři říkávají,*

že s nimi ten starý dobrý svět vlastně odchází. Mladí lidé si naopak myslí, že s nimi přichází. “Dobrý svět“ je v takových hodnoceních vlastně ekvivalentem známého světa.“ (Haškovcová, 2012, s. 152).

4 Nabídka vzdělávání seniorů v regionu Královéhradeckého kraje

Vzhledem k demografickému vývoji, nejen v Královéhradeckém kraji, jsou senioři stále větší a početnější skupinou ve společnosti. Ale vzhledem k tomu, že jsou stále aktivnější a jejich životní styl se mění, neustále se více snaží seberealizovat při vzdělávacích nebo zájmových činnostech.

Autorky Špatenková se Smékalovou uvádějí, že témata edukačních aktivit pro seniory by měla vycházet ze zájmů a potřeb seniorů. V nabídkách převažují především humanitně zaměřené programy nad technicky a ekonomicky orientovanými. Díky rozvoji informačních technologií a nutnosti jejich znalostí je zájem posluchačů rozšířen i tímto směrem. Nejvíce mají senioři zájem o problematiku:

- zdraví a nemoci;
- mezilidských vztahů (psychologie apod.);
- kultury a umění;
- historie.

(Špatenková, Smékalová, 2015, s. 86-87).

Nabídka vzdělávání seniorů v Královéhradeckém kraji je prakticky obdobná, jak je nabízena v celé České republice a tato nabídka je velmi pestrá a široká. Neexistuje však dostupný ucelený přehled, kde by byly přehledně a souhrnně uvedeny všechny nabídky vzdělávání pro seniory.

Dnes se můžeme setkat se širokou nabídkou vzdělávacích akcí pro seniory. Řada nejrůznějších institucí je zapojena do vzdělávání seniorů a chce právě touto činností pomoci seniorům adaptovat se na novou životní situaci, ve které se nacházejí odchodem do důchodu.

Právě těmito aktivitami si mohou senioři udržet pocit užitečnosti. Navíc tyto vzdělávací kurzy, které jsou určeny seniorům, vytvářejí možnost setkávat se s lidmi stejné generace a mají charakter osobnostního rozvoje. (Špatenková, 2013, s. 50).

Mezi základní programy zaměřené na edukaci seniorů patří:

- univerzity třetího věku;
- akademie třetího věku;
- univerzity volného času;
- kluby seniorů

(Špatenková, 2013, s. 50; Špatenková, Smékalová, 2015, s. 89).

Asi nejnámější edukační programy pro seniory jsou univerzity třetího věku (dále U3V). Tyto poskytují nejkomplexnější model vzdělávání a ověřitelnou kvalitu. Studium na U3V patří ke vzdělávání, které se nejvíce podobá studiu na vysokoškolské úrovni. Dle Špatenkové se vzdělávání seniorů postupně stalo standardní službou vysokých škol a univerzit pro společnost.

Jak dále autorka zmiňuje, díky Asociaci univerzit třetího věku (dále AU3V) jsou sladěné formy fungování U3V pro existenci U3V na veřejných vysokých školách České republiky.

„Základním, byť nepsaným, pravidlem je, aby instituce organizující U3V měla prokazatelně odborné spojení s některou akreditovanou vysokou školou. Obsahové zaměření kurzů U3V by mělo spadat do odborné specializace organizující fakulty/školy. Výjimku tvoří kurzy počítačové gramotnosti, o které je mezi seniory relativně vysoký zájem, a proto je mají ve své nabídce prakticky všechny U3V. Základní jednotkou výukových programů U3V je kurz v trvání jednoho semestru, obsahující nejméně 12 hodin výuky za přítomnosti učitele/lektora. Formy výuky jsou: přednáška, seminář, laboratorní/teoretické cvičení. Jednotlivé kurzy na sebe mohou navazovat a tvořit tak předměty, studijní/oborové programy, studijní cykly. U3V jsou deklarovány jako zájmové, neprofesní vzdělávání, které nezakládá získání žádného akademického titulu (Bc., Mgr., Ph.D.)“ (Špatenková, 2013, s. 51).

Podobně se vyjadřuje autorka Ondráková s tím, že U3V jsou běžnou součástí vzdělávací nabídky každé veřejné vysoké školy v České republice. Nabídka oborů nebo studijních programů a kurzů na U3V je velice rozmanitá a široká. Studijní program na U3V trvá nejčastěji 1 až 3 roky. Studium patří do oblasti neformálního vzdělávání. Přestože je toto studium realizováno na univerzitách, nelze studiem získat akademický titul. Účastníci edukačních programů pro seniory dostanou osvědčení o absolvování konkrétních kurzů a přednášek. Po ukončení přednášek dojde k předání těchto osvědčení. Jedná se významnou společenskou událost, jak pro seniory, tak i zástupce univerzit (Ondráková, 2012, s. 54 – 55).

Haškovcová píše o tom, *že bylo opakovaně doloženo, že když senioři studují a aktivně se účastní některého z odborně garantovaných programů, méně si všímají existujících osobních problémů, lépe je překonávají a skutečně méně stůňou. Nosný program jim totiž nedovolí lenivět a myslet na obtíže těla. Aktivita a společný zájem jim umožňuje stávající „bolístky“ transformovat nebo eliminovat.*“ (Haškovcová, 2010, s. 128).

V Hradci Králové je U3V na Univerzitě Hradec Králové, kde jsou přednáškové cykly nebo programy a kurzy rozděleny do ročních nebo víceletých kurzů a programů U3V UHK (viz Příloha B).

Výuka U3V také funguje například na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy, na Farmaceutické fakultě Univerzity Karlovy a v Broumově pořádá U3V Agentura pro rozvoj Broumova ve spolupráci s Univerzitou Hradec Králové.

Dalším příkladem jsou Akademie třetího věku (dále A3V). Špatenková zmiňuje, že: *„akademie třetího věku (A3V) jsou vzdělávací instituce, které je možné pokládat za středně náročnou formu studia seniorů. Seniorům by tato instituce měla být dostupná v místech, kde se nenachází vysoká škola. A3V je organizována pod záštitou různých institucí (například kulturní domy, obchodní akademie, střední školy, knihovny apod.). Výuka probíhá v krátkodobých i dlouhodobých cyklech.*“ (Špatenková, 2013, s. 32).

A3V můžeme považovat za středně náročnou formu zájmových vzdělávacích aktivit pro seniory. Formou vzdělávání jsou vzdělávací cykly jedno nebo vícesemestrálního trvání. Vzhledem k názvu by A3V měla být vyhrazena pro cykly přednášek, diskuzí

a seminářů v minimálním počtu 10 společných setkání při intervalu 1x 14 dní (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 78).

Obsahové zaměření A3V není zaměřeno pouze na studium, ale lze v něm najít i další doplňující aktivity. Jsou to například exkurze, turistika nebo kultura a umění. Tímto je umožněno vzdělávání na všeobecně přístupné úrovni. Studovat na A3V může každý, zde se nevyžaduje určitá úroveň dosaženého vzdělání, zájemci se nemusí podrobovat žádným zkouškám. Účastníkům je pouze vydáno potvrzení o absolvování určitého vzdělávacího programu (Špatenková, 2013, s. 52).

Další specifickou edukační příležitostí pro seniory je tzv. Virtuální univerzita třetího věku (dále VU3V). Díky moderním informačním a komunikačním technologiím lze seniorské vzdělávání zpřístupnit a umožnit širokému okruhu seniorů, nezávisle na jejich místě bydliště.

VU3V je organizována Českou zemědělskou univerzitou v Praze – Provozně ekonomickou fakultou, která nabízí různým kulturním střediskům, knihovnám nebo obecním úřadům, že se tato výuka může realizovat přímo v místě. Pobočky Virtuální univerzity třetího věku jsou i ve městě Hradec Králové – zde už dokonce na třech místech, mimo jiné v Knihovně města Hradec Králové, dále jsou například ve městech Jičín, Dobruška nebo Náchod (viz Příloha C).

Výuka na VU3V obsahuje přednášky, kdy na každé přednášce účastníci společně vyplňují test. Dále následuje samostatné studium, které si každý určuje sám dle svého zvoleného tempa, toto trvá cca 14 dní. Další studium si senioři mohou rozšířit doprovodnými aktivitami, kterými může být například vyhledávání informací ke studovaným tématům na internetu.

Mezi další programy zaměřené na edukaci seniorů jsou například kluby seniorů, které představují institucionalizovaná kulturně-výchovná zařízení, kde se mohou setkávat lidé stejné věkové skupiny nebo podobných zájmů a tím přispívají k plnohodnotnému trávení volného času. Edukace v těchto klubech má zpravidla jednorázový a zájmový charakter, což jsou besedy, přednášky, poznávací zájezdy, návštěvy koncertů nebo divadel nebo také relaxační cvičení (Špatenková, 2013, s. 52).

A dále autorka Špatenková zmiňuje i další instituce, které se podílejí na edukaci seniorů:

- soukromé vzdělávací agentury,
- kulturní střediska a domy,
- knihovny,
- domy dětí a mládeže (organizují např. počítačové kurzy pro seniory), apod.

(Špatenková, 2013, s. 52).

Univerzity volného času (UVČ) jsou formou systematického zájmového mezigeneračního vzdělávání. Jsou otevřeny občanům všech věkových kategorií, to znamená nejen seniorům. Klíčovou motivací pro vzdělávání je obvykle zájem o zvolený obor nebo tematiku (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 94 - 95).

Experimentální univerzity pro prarodiče a vnoučata jsou specifickou formou mezigeneračního vzdělávání. *„Mezigenerační vzdělávací projekty tohoto druhu umožňují vnoučatům ve věku od 6 do 12 let, jejich prarodičům společné studium na akademické půdě. Prarodiče si obvykle užívají nové, nezvyklé role ve vztahu ke svým vnoučatům a děti se v univerzitním prostředí pod vedením vysokoškolských pedagogů seznamují s obory svého možného budoucího profesního zaměření.“* (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 95).

V Hradci Králové se také již několik let pořádají počítačové kurzy pro seniory, které zahrnují třeba i výuku „práce s chytrým telefonem“ či dalšími moderními technologiemi v některých základních školách (viz Příloha D).

Také Diecézní centrum pro seniory pořádá akce pro seniory, kdy na webových stránkách Simeon.cz můžeme nalézt akce pro aktivní třetí věk. Tento web je tematickým webem pro seniory a animátory seniorů a je otevřen všem zájemcům, které zajímá téma aktivního stáří a stárnutí. Senioři se mohou účastnit vzdělávací akce nebo přednášky, pokud o ně mají zájem. Tyto akce mohou být buď jednorázové, nebo na sebe navazující a nemusí být zaměřeny výhradně na seniory. Účast v nich je brána primárně jako dobrovolná a jejich posláním je vyplnit co nejlépe společně trávený čas.

5 Výzkumné šetření

5.1 Koncepce výzkumného šetření

Výzkumný problém

Populace v současné době stárne nejen v České republice, ale i v celé Evropě. Vzhledem k množství změn, které senior pocítuje při přechodu ze zaměstnání do důchodu, se může komunikace s okolím v séniu zhoršit. Je zde mnoho důvodů, proč tomu tak je. Člověk přestává být aktivním v pracovním procesu, každodenní kontakt s ostatními lidmi je méně častý. Seniori si tak mohou připadat vyloučení, s pocity frustrace. Jedním z možných přístupů ke zlepšení situace může být aktivní účast seniorů na vzdělávacích akcích. Ke zlepšení sociální komunikace tedy může výraznou měrou přispět právě vzdělávání seniorů. Otázkou je, zda mají seniori o vzdělávání zájem. Problémem tak může být nízký zájem o vzdělávání, a to zejména v případech, kdy senior nevidí význam nebo důvody, pro které by se měl do vzdělávání zapojit.

Cílem výzkumného šetření bakalářské práce bylo zjistit názory seniorů v Královéhradeckém kraji na význam vzdělávání v séniu. Toto výzkumné šetření vychází z teoretické části bakalářské práce, kde byly popsány pojmy, které souvisejí se vzděláváním seniorů, sociální komunikací a prostředím seniorů a jsou zde zmíněny funkce a význam vzdělávání seniorů.

Byly stanoveny dva dílčí cíle.

Dílčím cílem č. 1 bylo zjistit, zda seniori považují vzdělávání v séniu za přínosné.

Dílčím cílem č. 2 bylo zjistit, zda seniori přikládají význam vzdělávání pro zlepšení jejich situace ve společnosti.

Pro výzkumné šetření byly stanoveny dvě hypotézy, které byly následně ověřeny. Obě hypotézy vycházejí z teoretické části bakalářské práce. Gavora uvádí, že hypotéza je

tvrzení, představující náš předpoklad příčiny nějakého jevu, důsledku nějakého jevu nebo vztahu mezi dvěma jevy. Je nutné na konci výzkumu toto tvrzení buď přijmout, nebo vyvrátit. Hypotéza totiž vyjadřuje vztah mezi proměnnými, který musí být možné měřit. Hypotéza musí být formulována tak, aby ji bylo možno testovat. (Gavora, 2010, s. 67).

Hypotéza 1: „Více jak polovina seniorů považuje vzdělávání v séniu za přínosné pro život.“

Hypotéza 2: „Více jak polovina respondentů považuje účast na dalším vzdělávání v séniu za důležitou pro zlepšení místa seniorů ve společnosti.“

První hypotéza se opírá o zjištění skutečnosti, že jsou členové rodin seniorů často překvapeni znalostmi, kterými se senioři prezentují, a které se dozvěděli právě při jejich dalším vzdělávání. Díky těmto získaným vědomostem se senior stává ceněným účastníkem rozhovorů nebo debat, kdy se lze od něho pro jeho okolí dozvědět další nová fakta nebo údaje. Hypotéza může být potvrzena, pokud v rámci empirické části více jak polovina respondentů odpoví na položenou zacílenou otázku kladně.

Druhou hypotézu můžeme opřít například o fakt, že vzdělávání lze vnímat jako podporu kvality života seniorů, lepšího dialogu mezi generacemi a je možno jím snadněji odbourávat stereotypy ve společnosti. Hypotéza může být potvrzena, pokud v rámci empirické části více jak polovina respondentů odpoví na zacílené otázky kladně.

5.2 Realizace výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno kvantitativní výzkumnou strategií prostřednictvím dotazníků. „Dotazník je nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů. Tato frekventovanost je často dána (zdánlivě) lehkou konstrukcí dotazníku. Výsledkem někdy bývají dotazníky, které jsou sestaveny nesprávně, nevhodně se zadávají a někdy i nesprávně vyhodnocují. Dotazník je určen především pro hromadné získávání údajů. Myslí se tím získávání údajů o velkém počtu odpovídajících. Proto se dotazník považuje za ekonomický výzkumný nástroj. Můžeme jím získávat velké množství informací při malé investici času.“ (Gavora, 2010, s. 121).

Miroslav Chráska klade důraz na to, že je dotazník soustavou „*předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.*“ (Chráska, 2007, s. 163).

Základní schéma dle Chrásky probíhá v tomto pořadí: stanovení problému, formulace hypotézy, testování hypotézy a vyvození a prezentace závěrů (Chráska, 2007, s. 12). V rámci šetření jsem provedla předvýzkum. Jak zmiňuje Chráska, předvýzkum „*by měl být jakýmsi zmenšeným modelem vlastního výzkumu (všech jeho hlavních částí). Provádí se většinou na poměrně malém vzorku osob, takže získané výsledky neumožňují činit obecnější závěry.*“ (Chráska, 2016, s. 23).

Vlastní šetření proběhlo v období leden 2019 – březen 2019.

Cílovou skupinu výzkumného šetření tvořili senioři ve věku nad 65 let, žijící v Královéhradeckém kraji a byli ochotni dotazník vyplnit. Dotazník vlastní konstrukce byl složen ze dvou částí a byl zcela anonymní. První část byla vstupní, ve které bylo uvedeno představení tazatelky, instrukce k vyplnění dotazníku, následovalo ujištění, že bude využit pouze pro potřeby bakalářské práce a poděkování respondentům. V další části bylo zařazeno osm otázek, které směřovaly k jádru šetření, tedy ke zkušenosti seniorů se vzděláváním a k postoji seniorů ke vzdělávání. Tato část sloužila k charakteristice respondentů a zejména zmapování názorů seniorů na význam vzdělávání v seniui, jaké vidí klady, přínos a užitečnost vzdělávání a vyjmenování důvodů, proč se senioři neúčastní edukačních programů. Text dotazníku je uveden v Příloze A.

Před vlastní distribucí dotazníku jsem provedla předvýzkum na vzorku 10 náhodně vybraných respondentů. Bylo nutné zjistit, zda je dotazník dostatečně srozumitelný pro seniory, zda jeho stylizace otázek seniorům nečiní problémy a zda jsou nabízené odpovědi v dostatečném rozsahu, a osoby, které jsem pro předvýzkum vybrala, jsou ochotné tento dotazník vyplnit a výzkumného šetření se zúčastnit. Skutečnosti zjištěné při předvýzkumu jsem zapracovala do vlastního distribuovaného dotazníku.

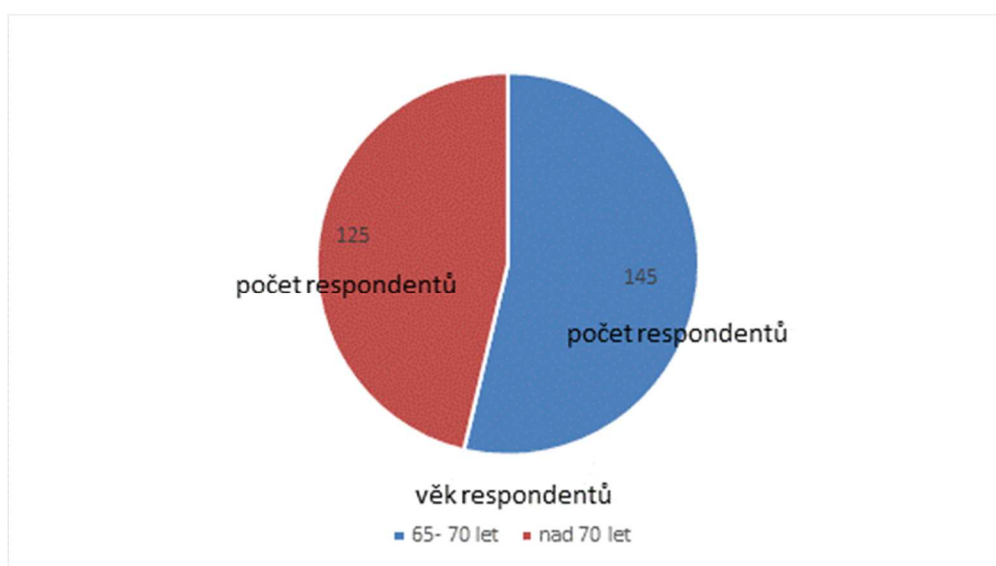
Distribuce dotazníků byla zajištěna vlastními silami a prostřednictvím sítě distributorů (kolegové v blízkém okolí nebo v pracovním procesu). Bylo využito též distribuce prostřednictvím e-mailu.

Celkem bylo distribuováno 300 dotazníků, návratnost činila 270 vyplněných dotazníků, tj. 90%. Vyřazen nebyl žádný dotazník, který byl odevzdán vyplněný. Dle mého názoru to bylo právě díky provedenému předvýzkumu. Potvrdilo se, že distribuovaný dotazník byl seniorům srozumitelný, včetně nabízených odpovědí na otázky.

5.3 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Výzkumný soubor tvořil 270 respondentů ve věku nad 65 let, zapojených do šetření. Z této skupiny bylo 145 seniorů ve věku 65-70 let, což činilo 54% respondentů a 125 seniorů ve věku nad 70 let, což bylo 46% respondentů.

Graf 3 - Struktura respondentů dle věku

Další zjišťovanou charakteristikou seniora bylo jeho dosažené vzdělání. V dotazníku byla možnost označit dosažený stupeň vzdělání.

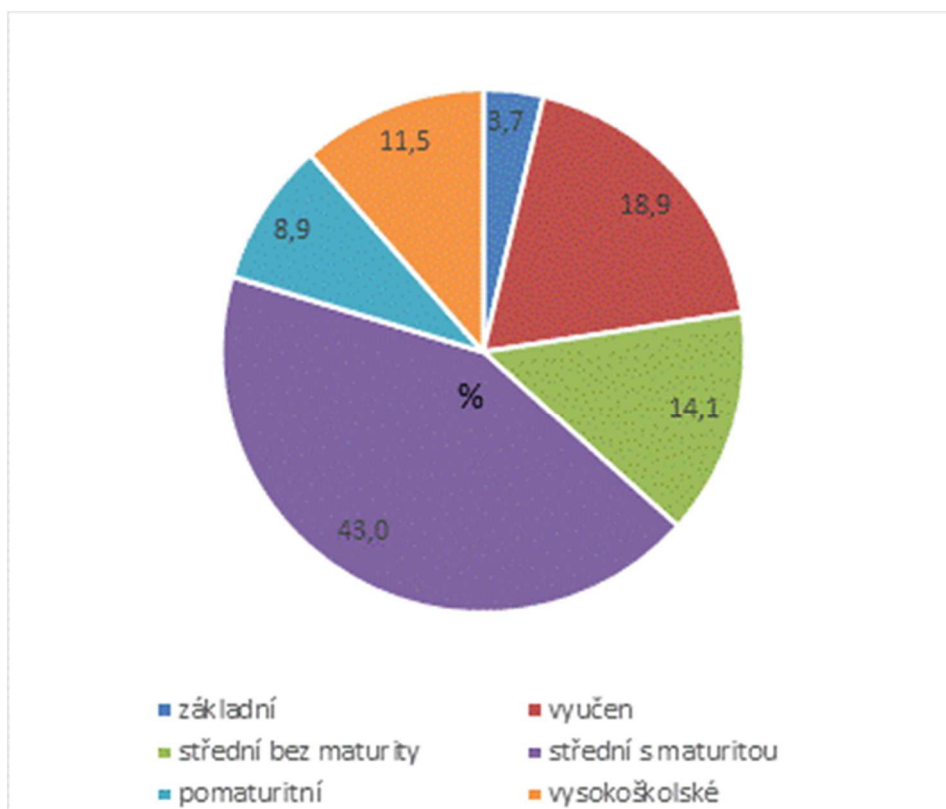
Otázka zněla: „*Jaké je Vaše dosažené vzdělání?*“

- *Základní*
- *Vyučen/a*
- *Střední bez maturity*

- *Střední s maturitou*
- *Pomaturitní*
- *Vysokoškolské*

Z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání byla nejčetněji zastoupena skupina seniorů, která uváděla nejvyšší dosažené vzdělání střední s maturitou, a to 116 respondentů (43%), střední bez maturity 38 respondentů (14%). Pomaturitní studium jako nejvyšší dosažené vzdělání uvedlo 24 respondentů (8,9%). Dosažené vysokoškolské vzdělání uvádělo 31 respondentů (12%). Početnou skupinu, téměř 51 respondentů (19%), tvořili lidé, kteří byli vyučeni. Základní vzdělání označilo 10 respondentů (3,7%).

Graf 4 - Struktura respondentů dle vzdělání

V rámci šetření senioři postupně odpovídali na otázky, které byly zacílené na stanovené hypotézy.

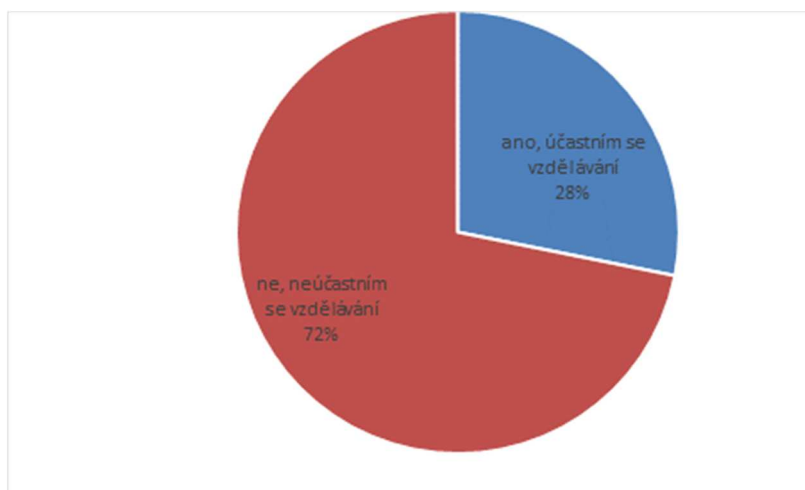
Byl zjišťováno, zda se někdy účastnili nějakých přednášek nebo kurzů, které byly pořádány pro seniory. Mohli si vybrat pouze z odpovědi ano nebo ne.

Otázka zněla: „*Účastníte se nebo jste se účastnil/a přednášek nebo kurzů pořádaných pro seniory (např. Univerzita třetího věku, knihovna apod.)?*“

- *Ano*
- *Ne*

Z odpovědí vyplývá, že z celkového počtu oslovených respondentů se 194 respondentů (72 %) nikdy neúčastnilo žádných kurzů nebo přednášek, které byly pořádány pro seniory, oproti 79 seniorů (28%), kteří se vzdělávacích akcí někdy účastnili.

Graf 5 - Účast respondentů na vzdělávání

V následující otázce byly seniorům nabízeny důvody, kvůli kterým se nevzdělávali.

Otázka zněla: „*Pokud jste nestudoval nebo nestudujete, zaškrtněte důvod. Označte křížkem pouze jeden důvod, který nejvíce odpovídá.*“

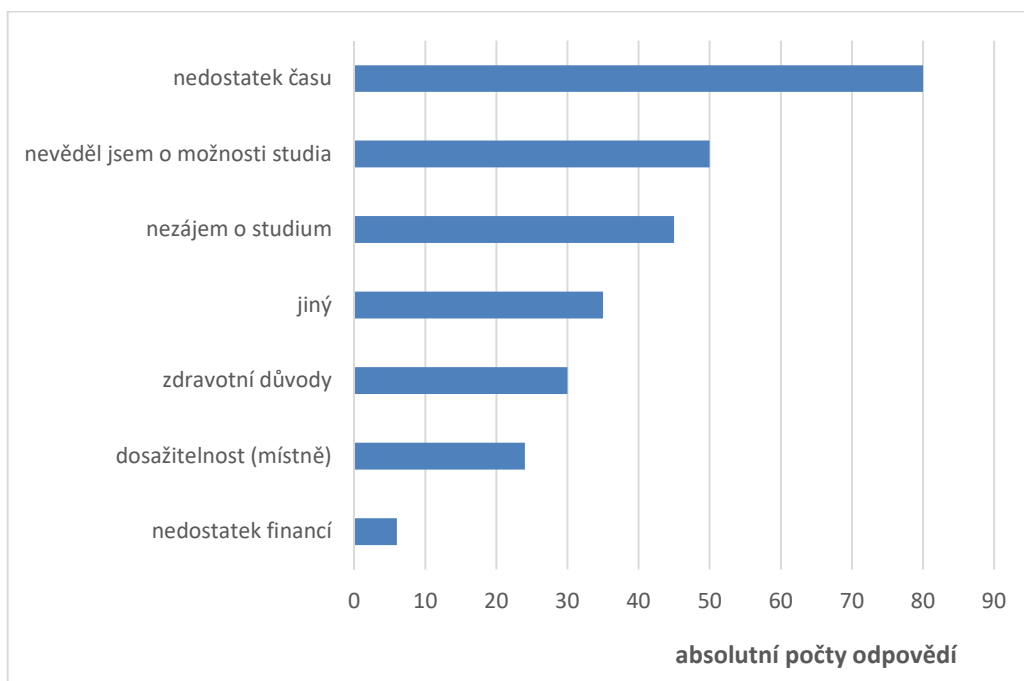
- *Nedostatek času*
- *Nevědomost o možnosti studia*

- *Nezájem o studium*
- *Zdravotní důvody*
- *Dosažitelnost (místně)*
- *Nedostatek financí*
- *Jiný důvod – možnost uvedení jiného důvodu.*

Senioři mohli označit pouze jeden důvod, kvůli kterému právě nestudují nebo nikdy nestudovali, anebo případně uvést jiný důvod, proč nestudovali, než který jim byl nabízen k odpovědi.

Mezi hlavními důvody, proč se vzdělávání neúčastní, senioři uváděli nevíce „nedostatek času“, který označilo 80 respondentů, odpověď „neinformovanost o možnosti studia“ zvolilo 50 respondentů, „nezájem o studium“ uvedlo 45 respondentů, „zdravotní důvody“ 30 respondentů. V závěru to byly důvody „dosažitelnost místně“ u 24 respondentů a nedostatek financí“ u 6 respondentů. Mezi jinými důvody byly uváděny například: péče o vnoučata, využití kurzů, které nejsou zaměřeny pouze pro seniory nebo samotné lektorování kurzů.

Graf 6 - Důvody, proč se respondenti nevzdělávají

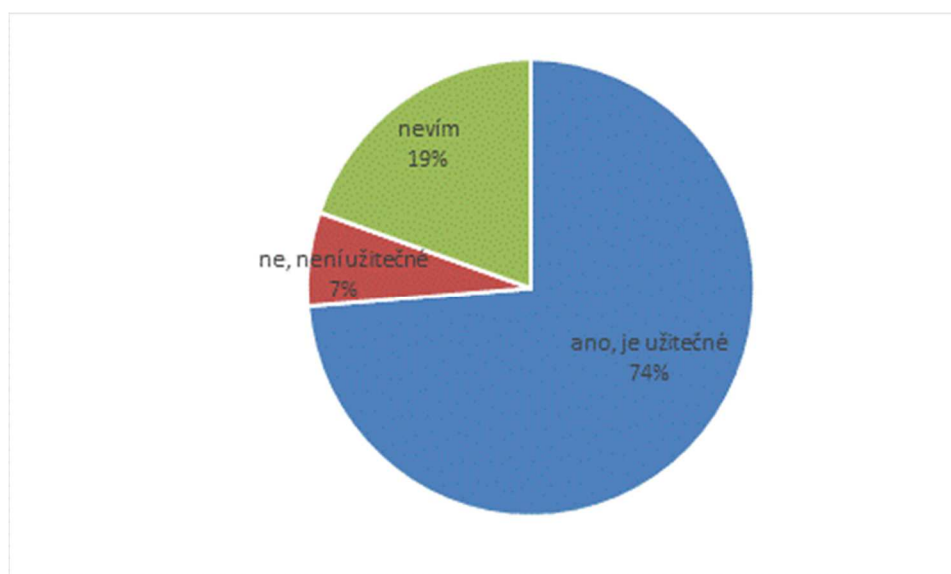
Další otázka byla orientována na pohled seniorů na vzdělávání právě v séniu, zda seniori považují vzdělávání v séniu za užitečné.

Otázka zněla: „*Myslíte si, že je užitečné, aby se seniori i ve svém věku dále vzdělávali?*“.

- *Ano, je užitečné*
- *Ne, není užitečné*
- *Nevím*

Převažující většina respondentů, a to 199 respondentů (74%) se domnívá, že vzdělávání je užitečné, 53 respondentů (19%) označilo odpověď „nevím“ a pouze 18 respondentů (7%) nepovažuje vzdělávání seniorů za užitečné.

Graf 7 - Domníváte se, že vzdělávání seniorů je užitečné

V otázce, která následovala, jsem zjišťovala, zda si seniori myslí, že vzdělávání v séniu může mít kladný vliv a přínos na jejich současný nebo další život. Respondenti si mohli zvolit odpověď ano, ne a nevím.

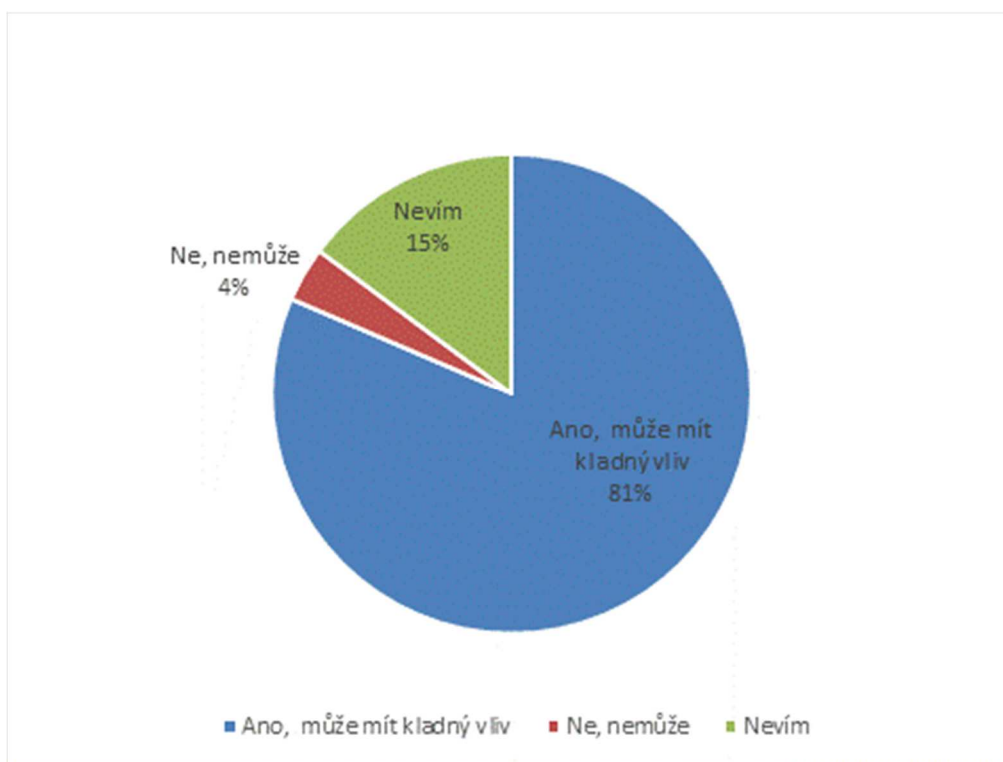
Otázka zněla: „*Myslíte si, že další vzdělávání v životě seniora může mít kladný vliv a přínos na jeho současný a další život?*“

- *Ano, může mít kladný vliv*

- *Ne, nemůže*
- *Nevím*

Odpovědi na otázku doložily, že více než 220 respondentů (81 %) se vyjádřilo kladně, pouze 10 respondentů (4 %) uvedlo, že další vzdělávání nemůže mít kladný vliv a přínos pro další život, 40 respondentů (15%) označilo odpověď „nevím“.

Graf 8 - Myslíte si, že další vzdělávání v životě seniora může mít kladný vliv a přínos na jeho současný a další život

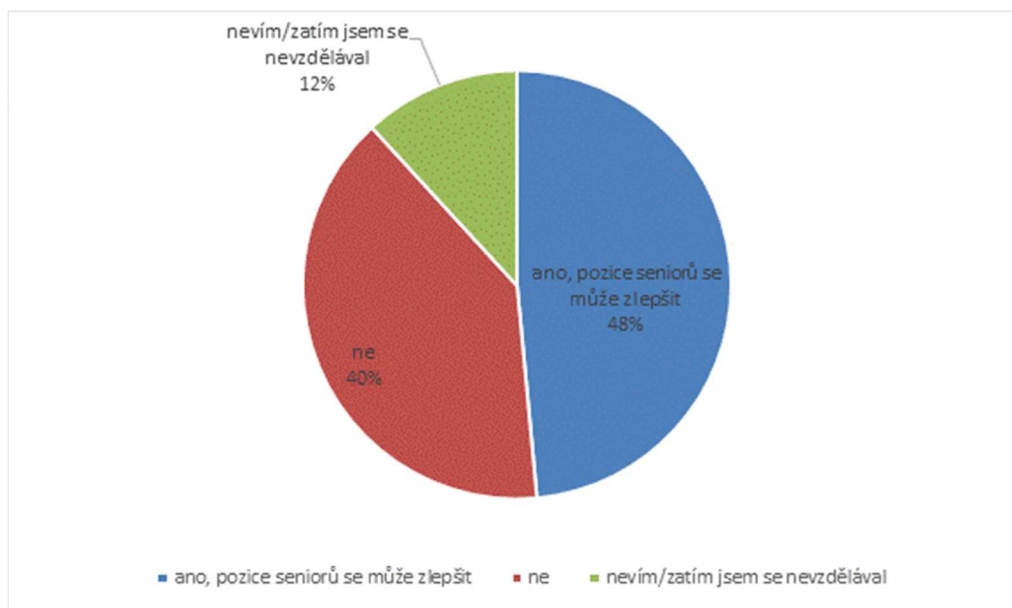
V další otázce jsem se dotazovala na názor respondentů, zda si myslí, že jejich účast na vzdělávání v séniu může mít vliv na zlepšení místa seniorů ve společnosti.

Otázka zněla: „Myslíte si, že se díky vzdělávání pozice seniorů ve společnosti může zlepšit?“

- *Ano, pozice seniora se může zlepšit*
- *Ne*
- *Nevím, zatím jsem se nevzdělával/a.*

Téměř polovina respondentů, což bylo 131 respondentů (48%) se domnívá, že vzdělávání může zlepšit jejich pozici ve společnosti. Opačný názor má 107 dotázaných (40%), kteří se domnívají, že díky vzdělávání se pozice seniorů nemůže zlepšit. Téměř 12% seniorů, což bylo 32 respondentů, označilo odpověď „nevím/ještě jsem se nevzdělával/a“.

Graf 9 - Myslíte si, že se díky vzdělávání pozice seniorů ve společnosti může zlepšit

Další otázka zjišťovala, v čem senioři vidí největší užitečnost studia v důchodovém věku.

Otázka zněla: „V čem vidíte největší užitečnost studia v důchodovém věku?“ Označte křížkem nejvíce dvě odpovědi:

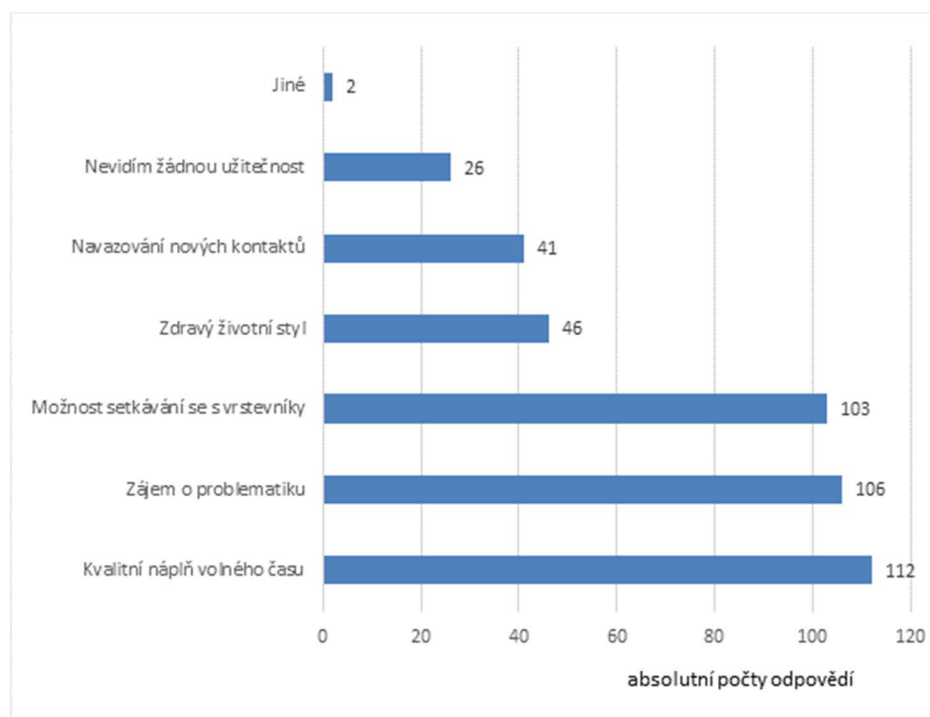
- *Kvalitní náplň volného času*
- *Možnost setkávání se s vrstevníky*
- *Navazování nových kontaktů*
- *Zdravý životní styl a udržení kvality života*
- *Zájem o problematiku*
- *Nevidím žádnou užitečnost*
- *Jiné*

Na tuto otázku mohli, ale nemuseli respondenti označit jednu, nebo max. dvě odpovědi, tyto absolutní počty se týkají celého počtu odpovědí, dohromady jich bylo 436

odpovědí. Jako „možnost kvalitní náplně volného času“ vnímá vzdělávání v séniu 112 respondentů. Velmi početně v odpovědích byla zastoupena odpověď „zájem o problematiku“, kterou označilo 106 respondentů, skoro stejný podíl měla také odpověď „možnost setkávání se s vrstevníky“, kterou uvedlo 103 respondentů. Jako méně časté byly uváděny odpovědi jako „zdravý životní styl“ 46 respondentů a „navazování nových kontaktů“ 41 respondentů.

Není příliš častá situace, že by to byl pouze jeden důvod, v čem vidí senioři užitečnost studia v séniu. Je možné, a to se potvrdilo i v provedeném předvýzkumu, že je to často kumulace důvodů. Nedávala jsem však možnost označit víc odpovědí než dvě, a to z důvodu přiblížení se respondentům a abych mohla vystihnout přesněji důvod, ale zároveň aby nedošlo k rozmělnění odpovědí.

Graf 10 - V čem vidíte největší užitečnost studia v důchodovém věku

Shrnutí výsledků výzkumného šetření a závěr empirické části

Ve výzkumném šetření jsem zjišťovala charakteristiku seniora dle věku a dosaženého vzdělání, kolik seniorů studuje nebo se účastní vzdělávacích akcí pro seniory, zda pocítují kladný vliv a přínos vzdělávání v senu na život, pokud studují, zda si myslí, že je užitečné, aby se dále vzdělávali. Dále jsem se zaměřila na zjištění, co senioři vnímají jako největší užitečnost studia v důchodovém věku a zda si myslí, že vzdělávání může zlepšit jejich místo ve společnosti.

Z výsledků výzkumného šetření můžeme konstatovat, že zájem nebo účast na vzdělávacích programech a kurzech je mezi seniory nízký. Z celkového počtu respondentů se většina nikdy neúčastnila žádných kurzů nebo přednášek pro seniory. Těch, kteří se vzdělávali nebo vzdělávají, je menšina. Senioři uváděli mezi hlavními důvody své neúčasti hlavně nedostatek času, neinformovanost o možnosti studia a také nezáměr o studium. Na tomto místě můžu podotknout, že je zde počítáno s určitou subjektivitou respondentů, kdy mohli podvědomě tušit, co by měli zaškrtnout za odpověď. Na druhou stranu v odpovědích respondentů vidím jistou otevřenost, když upřímně odpověděli na tuto otázku a zaškrtnuli odpověď nezáměr o studium. Mohli volit například odpověď zdravotní důvody nebo jinou odpověď, která by mohla zakrýt právě tento důvod. Jako méně častý byl uváděn důvod dosažitelnosti místně a nedostatek financí. Senioři se neúčastní vzdělávacích aktivit také proto, že čas vyplňují i jinak, například hlídají vnoučata, sami lektorují kurzy nebo se aktivně účastní kurzů a přednášek, které nejsou primárně zaměřeny na seniory. I když se senioři z větší části neúčastní vzdělávacích aktivit pro seniory, převažující většina respondentů se domnívá, že vzdělávání je pro ně užitečné, a pouze menší respondentů nepovažuje vzdělávání seniorů za užitečné nebo označili odpověď „nevím“. Dále z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že skoro více jak polovina seniorů si myslí, že další vzdělávání může mít kladný vliv a přínos pro další život. Odpověď nevím nebo opačný názor zastávala pouze menší část respondentů. Oproti tomu méně jak polovina respondentů zastává názor, že vzdělávání může zlepšit jejich pozici ve společnosti. Ostatní senioři si myslí, že se díky vzdělávání se pozice seniorů nemůže zlepšit nebo označili odpověď nevím. Dále jsem se soustředila na to, abych zjistila, jak vzdělávání v senu vnímají sami senioři. Nejvíce byla označena odpověď možnost kvalitní náplně volného času, dále byla v odpovědích vysoce zastoupena odpověď zájem o problematiku a téměř stejný počet odpověď možnost

setkávání se s vrstevníky, méně časté byly uváděny odpovědi jako zdravý životní styl nebo navazování nových kontaktů. Na základě těchto výsledků můžeme tedy usuzovat, že to není pouze jeden důvod, v čem vidí senioři užitečnost studia v séniu, ale je to často více důvodů dohromady.

Dílčím cílem č. 1 bylo zjistit, zda senioři považují vzdělávání v séniu za přínosné.

Hypotézu č. 1: „*Více jak polovina seniorů považuje vzdělávání v séniu za přínosné pro život*“ výsledky šetření potvrdily. Hypotéza může být potvrzena, pokud v rámci empirické části více jak polovina respondentů odpoví kladně na položenou zacílenou otázku. Z výsledků vyplývá, že celkem 81% respondentů považuje vzdělávání za přínosné. Byli to ti respondenti, kteří byli v rozmezí věku 65-70 let, kdy u nich převažovalo dosažené vzdělání střední bez maturity nebo s maturitou a vysokoškolské. Je tedy zřejmé, že čím vyšší dosažené vzdělání, tím častěji senioři vnímají vzdělávání v séniu za přínosné.

Dílčím cílem č. 2 bylo zjistit, zda senioři přikládají význam vzdělávání pro zlepšení jejich místa ve společnosti.

Hypotézu č. 2: „*Více jak polovina respondentů považuje účast na dalším vzdělávání v séniu za důležitou pro zlepšení místa seniorů ve společnosti.*“

Zde musím konkretizovat, jak vnímám místo ve společnosti. Místo ve společnosti chápu jako souhrnné pojmenování pro to, jaký náhled mají neseniorské části populace, jaký respekt k seniorům chovají, jak k nim přistupují a tak dále.

Hypotézu č. 2 výsledky výzkumného šetření nepotvrdily. Zlepšení svého místa ve společnosti díky vzdělávání označila necelá polovina respondentů (48%). Hypotéza může být potvrzena, pokud v rámci empirické části více jak polovina respondentů odpoví kladně na zacílené otázky. Z odpovědí je zřejmé, že 131 respondentů se domnívá, že díky vzdělávání se pozice seniorů zlepšit nemůže. Tito respondenti uváděli dosažené vzdělání buď základní, nebo vyučen/a s tím, že dále byli v kategorii seniorů nad 70 let. Z tohoto výsledku můžeme usuzovat, že čím nižší dosažené vzdělání a vyšší věk, tím více se senioři staví negativně k možnosti zlepšení jejich místa ve společnosti a toto zlepšení nevidí.

Může se zdát, že výše uvedené dílčí cíle a hypotézy se ptají téměř na totéž, nicméně si musíme uvědomit, jaké je vlastní vnímání seniorů a jaký je jejich pohled na vzdělávání

v senu. Ano, vzdělávání pro seniory může být přínosné pro ně osobně, tuto přínosnost dalšího vzdělávání vidí, ale zároveň nemusí cítit, že vzdělávání zlepšuje nebo posiluje jejich místo ve společnosti. Mohou to vnímat tak, že je vzdělávání zdánlivě přínosné pro život, ale není přínosné pro zlepšení místa seniorů ve společnosti. Je to na první pohled něco velmi blízkého, ale je zde rozdíl v odpovědích respondentů. Tento rozdíl je nutné vnímat jako rozdíl mezi těmi, kteří chápou vzdělávání jako přínosné pro jejich život, a to znamená, že to vnímají jako přínosné hlavně pro svůj život, že to vnímají jako vlastní obohacení novými vědomostmi a rozšíření svých zájmů. Díky vzdělávání jejich život může být bohatší, můžou kladně hodnotit možnost setkávání se s vrstevníky, že nejsou sami, že si mohou rozšiřovat obzor, který v dětství, mládí nebo v dospělosti nemohli rozšiřovat z různých důvodů. Ale nevypovídá to o jejich pocitu a vnímání toho, jak se na ně dívá jako sociální okolí, protože to tím ovlivněno není.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat pojetí seniora v současnosti a odhalit souvislosti mezi vzděláváním seniorů a jejich místem ve společnosti.

V teoretické části jsou v prvních dvou kapitolách vymezeny termíny stáří a stárnutí, periodizace seniorského věku a dále náhled na demografickou situaci v Královéhradeckém kraji se zřetelem k podílu obyvatel ve věku nad 65 let. V druhé kapitole je vysvětlen význam vzdělávání seniorů a definovány jeho specifika a funkce. Třetí kapitola pojednává o vzdělávání a sociální komunikaci seniorů, sociálním prostředí a významu vzdělávání seniorů v séniu. Ve čtvrté kapitole jsou uvedeny příklady nabídky vzdělávání seniorů v regionu Královéhradeckého kraje. Z údajů v teoretické části bakalářské práce jsem se snažila získat co nejvíce informací pro následující empirickou část a výzkumné šetření, které bylo zaměřeno na pohled seniorů na vzdělávání v séniu.

Na počátku empirické části bakalářské práce je představena koncepce výzkumného šetření, pojmenován výzkumný problém, formulován cíl práce a dílčí cíle a stanoveny hypotézy. Výsledky výzkumného šetření jsou znázorněny v grafech, interpretacích a dále následuje shrnutí a závěr k výsledkům výzkumného šetření. Dílčím cílem empirické části bylo zjistit názory seniorů na význam vzdělávání v séniu v Královéhradeckém kraji. Výsledky výzkumného šetření dokládají, že většina seniorů vnímá účast na vzdělávacích akcích a vzdělávání jako přínosnou pro život. Méně než polovina seniorů ve vzdělávání nevidí přínosnost pro zlepšení místa seniorů ve společnosti. Nemyslí si, že právě vzdělávání jim může pomoci v tom, aby na ně bylo společností a jejich okolím nahlíženo lépe a aby s nimi neseniorská část populace lépe a pozitivněji komunikovala. Komunikace seniorů mezi sebou nebo i s ostatními nesenioři, ale hlavně to, jak okolí komunikuje se seniory, právě to ukazuje na jejich místo ve společnosti. Okolí seniorů mnohdy ani neví, že se senior dále vzdělává, senioři to považují za privátní záležitost a tuto svoji aktivitu neprezentují navenek. Neseniorská populace je přesvědčena, že pokud senioři studovali ve svém mládí nebo mladších letech, tak dnes už jsou jejich vědomosti zastaralé a nedokážou si představit, že se i senior ve svém věku, i v této části života, může dále vzdělávat, takže jeho vědomosti mohou být díky účasti na vzdělávání dobré. Mohou seniory vnímat stále jako problematickou část společnosti. Ovšem nejde s určitostí tvrdit, zda tento přístup má pouze „mladší“ část populace. Tady se jedná o individuální přístup k seniorům.

Z výsledků výzkumného šetření lze usoudit, že i když většina seniorů považuje vzdělání v senu za užitečné, je jen malý počet těch, kteří se vzdělávali, nebo se v současné době aktivně vzdělávání účastní. Můžeme se zamýšlet nad současnou situací, proč tomu tak je. Důvody můžeme vyčíst z odpovědí, kdy měli seniori zaškrtnout na otázku, proč nestudují. Hlavním důvodem, který seniori uváděli, byl nedostatek času na studium. Seniori jsou v dnešní době určitě víc aktivní, než byli například před padesáti lety. Důležitým důvodem je také uvedení důvodu, že se prostě o vzdělávání nezajímají. Nevidí ve vzdělávání důležitost nebo nezbytnost. To odpovídá názoru seniorů, který se objevuje v jejich odpovědích, kdy méně jak polovina seniorů uvádí, že se jejich místo ve společnosti nemůže díky vzdělávání zlepšit. Zde vidím potenciál ke zlepšení situace. Je žádoucí, vzhledem k vývoji demografické situace, seniory nadále a lépe motivovat ke vzdělávání, a tím je udržet v intelektuálním, ale i lepším v sociálním kontaktu s ostatními lidmi a zlepšit jejich komunikaci s okolím a situací ve společnosti.

Stárnutí populace v současné době je řešeno nejen v České republice, ale v celé Evropě. Situace seniorů ve společnosti se může v senu zhoršit. Jedním z možných přístupů ke zlepšení může být aktivní a hlavně vyšší účast seniorů na vzdělávacích akcích. Ke zlepšení komunikace seniorů s okolím tedy může výraznou měrou přispět vzdělávání seniorů. Problémem může být právě nízký zájem o vzdělávání, a to zejména v případech, kdy senior nevidí význam nebo důvody, pro které by se měl do vzdělávání zapojit.

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat pojetí seniora v současnosti a odhalit souvislosti mezi vzděláváním seniorů a jejich místem ve společnosti.

Z hlediska výsledků výzkumného šetření zde vyvstala řada podnětů, které by si zasloužily zkoumání a výzkumy, které by byly hlouběji zaměřeny například na to, že pokud taková část respondentů seniorské populace vnímá vzdělávání v senu jako přínosné pro jejich život, tak proč je o tolik nižší podíl těch, kteří v tom vidí i šanci pro zlepšení místa ve společnosti? Dále vidím prostor v tom, že by bylo příhodné znovu podrobněji charakterizovat pozici seniora ve společnosti.

Řada titulů odborné literatury (např. autoři Sak a Kolesárová a jiní) vybrané aspekty charakteristiky sice již řeší, ale bylo by zapotřebí ve významnějším rozsahu zaměřit tuto charakteristiku na pozici seniora na konci druhého desetiletí dvacátého prvního století

v nějakém regionu, se zřetelem na to, jak vysoko je hodnocen daný region například z hlediska kulturního nebo vzdělanostního.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 136 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

ČEVELA, Rostislav, KALVACH, Zdeněk a ČELEDOVÁ, Libuše. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012. 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4.

ČELEDOVÁ, Libuše, KALVACH, Zdeněk a ČEVELA, Rostislav. *Úvod do gerontologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. 152 s. ISBN 978-80-246-3404-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva a Vendula Hlavatá. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. *Aktivita jako projekt: diskurz aktivního stárnutí a jeho odezvy v životech českých seniorů a seniorek*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. 170 s. Studie. ISBN 978-80-7419-152-7.

HÁŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. 254 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

LIVEČKA, Emil. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: Ústav školských informací, 1979. 233 s. Výchova a vzdělávání dospělých.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. 203 s. ISBN 80-210-3345-2.

ONDRÁKOVÁ, Jana. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. 168 s. ISBN 978-80-7465-038-3.

ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2.

PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivější hodnoty?: aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2013. 181 s. EDIS : ediční řada disertačních prací Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. ISBN 978-80-210-6310-5.

PETŘKOVÁ, Anna a ČORNANIČOVÁ, Rozália. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 92 s. ISBN 80-244-0879-1.

SAK, Petr a KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. 225 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3850-5.

SALIVAROVÁ, Jarmila a VETEŠKA, Jaroslav. *Edukace seniorů v evropském kontextu: teoretická a aplikační východiska*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. 120 s. ISBN 978-80-7452-102-7.

ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta a VADÍKOVÁ M., Katarína. *Specifika edukace seniorů*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2013. 236 s. ISBN 978-80-87723-09-8.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. 232 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5446-8.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Gerontagogika: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 83 s. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3653-1.

VETEŠKA, Jaroslav. *Gerontagogika: psychologicko-andragogická specifika edukace a aktivizace seniorů*. Praha: Česká andragogická společnost, 2016. 179 s. Česká a slovenská andragogika. ISBN 978-80-905460-4-2.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. 223 s. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0051-4.

ŽUMÁROVÁ, Monika. *Subjektivní pohoda a kvalita života seniorů*. Prešov: Akcent print, 2012. 178 s. ISBN 978-8089295-43-2.

Internetové zdroje

BURCIN, Boris, KUČERA, Tomáš a KURANDA, Jan. *Prognóza vývoje obyvatelstva města a SO ORP Hradec Králové na období 2018-2050: východiska, předpoklady a základní výsledky prognózy* [online]. Hradec Králové: Magistrát města Hradce Králové, 2019 [cit. 2019-08-05]. Dostupné z: https://www.hradeckralove.org/assets/File.ashx?id_org=4687&id_dokumenty=68710

Královéhradecký kraj: chytrý region: vývoj populace Královéhradeckého kraje do roku 2050 [online]. Hradec Králové: Královéhradecký kraj, 2017 [cit. 2019-11-18]. Dostupné z: <https://www.chytryregion.cz/demograficka-prognoza>.

Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta: Univerzita třetího věku [online]. Hradec Králové: UHK, 2019 [cit. 2019-08-05]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/studium/celozivotni-vzdelavani/univerzita-tretiho-veku>

Simeon.cz: web pro aktivní třetí věk [online]. Hradec Králové: Centrum pro seniory, 2011-2018 [cit. 2019-08-05]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/studium/celozivotni-vzdelavani/univerzita-tretiho-veku>

e-Senior: přehled virtuálních kurzů [online]. Praha : ČZU [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/course/view.php?id=12>

Knihovna města Hradce Králové: Virtuální univerzita třetího věku [online]. Hradec Králové: KMHK, 2012 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <https://www.knihovnahk.cz/pro-verejnost/sluzby/virtualni-univerzita-tretiho-veku>

Hradec Králové: podzimní kurzy „Internet pro seniory – seniorhk.cz“ a kurz anglického jazyka pod názvem“ „i senioři se domluví anglicky“ [online]. Hradec Králové: Magistrát města Hradec Králové [cit.2019-10-11]. Dostupné z:

<https://www.hradeckralove.org/podzimni-kurzy-internet-pro-seniory-seniorhk-cz-a-kurz-anglickeho-jazyka-pod-nazvem-i-seniori-se-domluvi-anglicky/d-70000>

Seznam grafů

<i>Graf 1 - Věkové složení obyvatel Královéhradeckého kraje v letech 2007-2017.....</i>	17
<i>Graf 2 - Prognóza vývoje obyvatelstva Královéhradecký kraj, 2018-2050, kategorie senioři</i>	18
<i>Graf 3 - Struktura respondentů dle věku</i>	36
<i>Graf 4 - Struktura respondentů dle vzdělání</i>	37
<i>Graf 5 - Účast respondentů na vzdělávání</i>	38
<i>Graf 6 - Důvody, proč se respondenti nevzdělávají</i>	39
<i>Graf 7 - Domníváte se, že vzdělávání seniorů je užitečné</i>	40
<i>Graf 8 - Myslíte si, že další vzdělávání v životě seniora může mít kladný vliv a přínos na jeho současný a další život</i>	41
<i>Graf 9 - Myslíte si, že se díky vzdělávání pozice seniorů ve společnosti může zlepšit</i>	42
<i>Graf 10 - V čem vidíte největší užitečnost studia v důchodovém věku</i>	43

Seznam tabulek

<i>Tabulka 1 - Věková struktura obyvatelstva v ČR a Královéhradeckém kraji k 31.12. 2018</i>	16
<i>Tabulka 2 - Prognóza vývoje obyvatelstva, Královéhradecký kraj, 2018–2050, kategorie senioři</i>	18

Seznam použitých zkratk

A3V Akademie třetího věku

AU3V Asociace univerzit třetího věku

ČSÚ Český statistický úřad

U3V Univerzita třetího věku, VU3V Virtuální univerzita třetího věku

WHO World Health Organization

UVČ Univerzita volného času

Seznam příloh

Příloha A - Dotazníkový formulář výzkumného šetření

Příloha B - Studium a nabídka vzdělávání při U3V na UHK

Příloha C - Studium a nabídka vzdělávání VU3V

Příloha D - Nabídka kurzů na základních školách v HK

Příloha A – Dotazníkový formulář výzkumného šetření

Dobrý den, jmenuji se Ivana Vejvodová a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální komunikace v neziskovém sektoru na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové. Tento dotazník je součástí mé bakalářské práce a je zcela anonymní. Data z něj budou použita výlučně pro potřeby bakalářské práce. Prosím Vás o jeho vyplnění. Děkuji Vám.
Ivana Vejvodová

1. Účastníte se nebo jste se účastnil/a přednášek nebo kurzů pořádaných pro seniory (např. Univerzita třetího věku, knihovna apod.)?

Ano

Ne

2. Pokud jste nestudoval/a nebo nestudujete, zaškrtněte důvod. Označte křížkem pouze jeden důvod, který nejvíce odpovídá:

Nevěděl jsem o možnosti studia

Nedostatek času

Zdravotní důvody

Dosažitelnost (místně)

Nedostatek financí

Nezájem o studium

Jiný důvod:

3. Myslíte si, že další vzdělávání v životě seniora může mít kladný vliv a přínos na jeho současný nebo další život?

Ano, může

Ne, nemůže

Nevím

4. Domníváte se, že je užitečné, aby se senioři i ve svém věku dále vzdělávali?

Ano

Ne

Nevím

5. Myslíte si, že se díky vzdělávání pozice seniorů ve společnosti může zlepšit?

- Ano Ne Nevím, zatím jsem se nevzdělával/a

6. V čem vidíte největší užitečnost studia v důchodovém věku? Označte křížkem nejvíce dvě odpovědi:

- Kvalitní náplň volného času
- Možnost setkávání se s vrstevníky
- Navazování nových kontaktů
- Zdravý životní styl a udržení kvality života
- Zájem o problematiku
- Nevidím žádnou užitečnost
- Jiné:

7. Jaký je Váš věk?

Věk do 70 let:

Věk nad 70 let:

8. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

- Základní
- Vyučen/a
- Střední bez maturity
- Střední s maturitou
- Pomaturitní vzdělání
- Vysokoškolské

Příloha B - Přehled přednáškových ročních kurzů v semestrech v akademickém roce 2019/2020 v U3V UHK:

Přednáškový cyklus v zimním semestru: Vznik a vývoj československé koruny 1919-1953

1. Dramatické počátky naší měny
2. Protagonisté finančního hospodářství a tvůrci československých platidel
3. Krize peněžního systému v období protektorátu
4. Dvojí poválečné řešení finančního rozkladu československého hospodářství

Přednáškový cyklus v letním semestru: Biologie a její obory se představují

1. Příroda a krajina bez hranic
2. Toxikologie od pravěku po současnost
3. Bezpečnost potravin s přihlédnutím k přírodním toxinům
4. Jak (z)manipulovat s geny k obrazu svému

Přehled víceletých programů v akademickém roce 2019/2020 v U3V UHK:

Název	Víceletý program U3V UHK
Spirituálně-personální principy evropské kultury	3. ročník tříletého programu nazvaný Kulturní dědictví mnišství, náboženských řádů a kongregací
Umělecké poklady vybraných evropských měst	1. ročník dvouletého programu

Přehled ročních kurzů v akademickém roce 2019/2020 v U3V UHK:

Název
Památky UNESCO v ČR
Umění 21. století
Osobnosti českého výtvarného umění
Umění české renesance a manýrismu

Dějiny módy a odívání
Z druhé republiky do protektorátu
Psychologie v každodenním životě
Vybraná aktuální témata psychologie
Člověk, příroda, vesmír
Výtvarné techniky 1 (olejomalba, základy kresby)
Výtvarné techniky 2 (textilní tvorba)
Pohybová aktivita – součást životního stylu

Přehled kurzů moderních technologií v akademickém roce 2019/2020 v U3V UHK:

Název
Základní kurz práce na PC
Pokročilá práce s počítačem a internetem
Základy počítačové grafiky
Digitální fotografie a digitální video

Přehled jazykových kurzů v akademickém roce 2019/2020 v U3V UHK:

Název
Anglický jazyk 1
Anglický jazyk 2
Anglický jazyk 3
Anglický jazyk 4
Anglický jazyk 5
Německý jazyk – konverzace

Francouzský jazyk pro mírně pokročilé
Italský jazyk pro mírně pokročilé
Španělský jazyk pro začátečníky

Příloha C - Přehled přednáškových cyklů, programů a kurzů VU3V v akademickém roce 2019/2020:

Název virtuálních kurzů
Astronomie
Barokní architektura v Čechách
Cestování – co jste možná nevěděli
České dějiny a jejich souvislosti I. a II.
Čínská medicína v naší zahrádce
Dějiny oděvní kultury I. a II. a III.
Etika jako východisko z krize společnosti
Evropské kulturní hodnoty
Genealogie. Hledáme své předky
Gian Lorenzo Bernini – genius evropského baroka
Historie a současnost české myslivosti
Hudební nástroje
Klenoty barokního sochařství v českých zemích
Kouzelní geometrie
Křesťanská ikonografie a hagiografie
Leonardo da Vinci (1452-1519): renesanční uomo universale
Lesnictví
Lidské zdraví
Obklopeni textilem
Osobní finance
Pěstování a využití jedlých a léčivých hub
Potraviny a spotřebitel

Umění rané renesance v Itálii
Včelařský rok
Vývoj a současnost EU
Vývoj informačních technologií
Život a dílo Michelangela Buonarroti
Život s energií

Zdroj: <https://e-senior.czu.cz/course/view.php?id=12>

Příloha D - Přehled kurzů pro seniory na základních školách v Hradci Králové:

Název kurzu	kurz	Název základní školy	Četnost výuky
Internet pro seniory – začátečníci, pokročilí	kurz	ZŠ Bezručova, ZŠ Jiráskovo náměstí, ZŠ Mandysova a ZŠ Sever	1x týdně v délce 60 minut
Kurzy úpravy digitální fotografie	kurz	ZŠ Bezručova a ZŠ Sever	1x týdně v délce 60 minut
Kurz Digitalizace vzpomínek	kurz	ZŠ Bezručova	1x týdně v délce 60 minut
Tvoříme zadarmo	workshop	ZŠ Bezručova	1x
I senioři se domluví anglicky	kurz	ZŠ Jiráskovo náměstí, ZŠ Mandysova a ZŠ SNP	1x týdně v délce 90 minut

Zdroj: <https://www.hradeckralove.org/podzimni-kurzy-internet-pro-seniory-seniorhk-cz-a-kurz-anglickeho-jazyka-pod-nazvem-i-seniori-se-domluvi-anglicky/d-70000>